

מקורות

ציצית (א) – חיוב הלבישה

הקדמה: בתורה כתוב "גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", ויש לדון האם החובה לעשות ציצית היא **חובת מנא** [על הבגד], כלומר שכל בגד שיש לו ארבע כנפות חייבים להטיל בו ציצית, או שזה **חובת גברא** [על האדם] שרק אם לובש בגד של ד' כנפות רק אז חייב להטיל בו ציצית.

ועדיין יש לדון: האם יש חובה ללכת עם ציצית, או שרק אם הוא מעוניין ללבוש בגד ד' כנפות, רק אז חייב להטיל בו ציצית.

- האם ציצית חובת גברא או חובת מנא, והאם חייבים ללכת עם ציצית
גמ' **מנחות מא.** "רבה בר הונא איקלע..." – עד "ומודה שמואל"
- האם יש חיוב ללכת עם ציצית
טור (סי' כ"ד) עד "וגדול עונש"
וכן **בית יוסף והב"ח** על הטור
- מתי ראוי ללכת עם ציצית
שו"ע (סי' כ"ד סעיף א') **ומשנ"ב.**

מקורות

ציצית (ב) – מעלת הלבישה

הקדמה: אמנם אין חיוב ללבוש ציצית [אא"כ לובש בגד של ארבע כנפות], אך יש ענין גדול ללבוש ציצית כל היום, ולכל הפחות בשעת קריאת שמע ותפילה. כעת נלמד מהו גודל הענין של לבישת הציצית, מה זוכה הלובשו, ומאיך עונש המבטלו. הבהרה: ביטול מצות ציצית אין הכוונה שלא הולך עם ציצית, אלא שהולך עם בגד שיש לו ד' כנפות ולא שם ציצית. בנוסף: הגמ' מספרת סיפור מרתק על אחד מן התלמידים שניצל מחטא חמור על ידי הציצית, ומה הרוויח גם בעולם הזה.

- במעלת לבישת הציצית, וששומרת על האדם שלא יחטא:
מנחות (מג): "תניא שקולה..." – עד "דמות כסא"
- מעשה מרתק במיוחד, בתלמיד שניצול ברגע האחרון מעונן חמור בזכות הציצית:
מנחות (מד): "תניא א"ר נתן..." – עד "איני יודע כמה"
- מה זוכה הלובש ציצית:
שבת (לב): "אמר ר"ל כל הזהיר..." – עד "נלכה עמכם"
- הרווחים של מי שלובש ציצית:
טור (סי' כ"ד) מ"גדולה מצות ציצית..." – עד סוף הסימן.
- עונש המבטל מצות ציצית:
בית יוסף (סי' כ"ד) ד"ה אע"פ, וד"ה ריש לקיש.
שו"ע (סימן כ"ד סעיף ו').

מקורות

נטילת ידיים בבוקר (א)

הקדמה: בזמן שאדם קם מהשינה, שורה על ידיו רוח טומאה, ואינה מסתלקת אלא אם נוטל את ידיו ג' פעמים לסירוגין.

כעת נלמד מהי צורת הנטילה ומה צריך ליזהר קודם הנטילה, מחמת הרוח רעה.

- שלא יגע בנקבי גופו קודם שיטול ידיו בבוקר מפני רוח רעה השורה על הידים:
גמ' **שבת (קח:-קט.)** "הוא היה אומר..." [שורה אחת לפני האחרונה] –
עד "ג' פעמים".

- עד היכן צריך ליטול, וכמה פעמים:
שו"ע (סי' ד' סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם.

- להקפיד ליטול מיד כשמתעורר, ומה יעשה כשאינו לו מים:
משנ"ב (סי' א' ס"ק ב').

- מה דין אוכל שנגעו בו קודם נטילה, והאם מותר לעשן קודם נטילה:
משנ"ב (סי' ד' ס"ק י"ד).

- צורת הנטילה, ומה לעשות עם המים שנטלו בהם:
שו"ע (סי' ד' סעיפים ח'-י"א), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

נטילת ידים בבוקר (ב)

הקדמה: מבואר בגמ' שכשאדם קם מהשינה הוא נוטל את ידיו ומברך על נטילת ידים.

אחת הסיבות מדוע צריך ליטול ידים, משום שיש רוח רעה השורה עליהם כשקם מהשינה, אך טעם זה מסביר רק מדוע צריך ליטול ידים, ולא מדוע מברכים על הנטילה, ואם מבואר בגמ' שמברכים על נטילת ידים, בהכרח שיש עוד סיבה למה צריך ליטול ידיו בבוקר.

נחלקו הראשונים מהי הסיבה הנוספת: **הרא"ש** סובר שזה משום שמסתמא כשישן נגע במקומות המכוסים, וכעת כשבא להתפלל צריך שיהיו ידיו נקיות, **והרשב"א** סובר שזה מחמת שנעשה בריה חדשה ומתחיל לעבוד את ה' ככהן בבית המקדש המקדש ידיו מן הכיור, ויש בזה נפק"מ להלכה.

- כשקם מהשינה צריך ליטול ידיו ולברך על נטילת ידים:
גמ' **ברכות (ס:)** "כי מתער..." – עד "לעמו ישראל".

- הטעם שצריך ליטול ידיו ולברך:
רא"ש (ברכות פרק ט' אות כ"ג) "כי משי ידיה..." – עד "ונראה".
תשובות הרשב"א (חלק א' תשו' קצ"א).

- סיכום השיטות להלכה:
שו"ע (סי' ד' סעיף א') **ומשנ"ב** (ס"ק א').

- נפק"מ להלכה בין השיטות, ועוד ספיקות בענין הנטילה:
שו"ע (סי' ד' סעיפים י"ג-ט"ו), **ומשנ"ב** שם.

- מתי מברך:
משנ"ב (סי' ד' ס"ק ד') "וטוב יותר..." – עד הסוף.

מקורות

צניעות הגוף

- מה היה מקפיד ר' יוסי?
גמ' **שבת** (ק"ח:) "וא"ר יוסי מימי לא ראו קורות ביתי אמרי חלוקי"
- מי מעיד על מעשיו של האדם?
גמ' **חגיגה** (טז.) "דרש ר' יהודה ברבי נחמני" – עד המשנה.
[הגמ' הנ"ל מובאת גם בתענית (יא.)]
- היכן עומדים המלאכים?
ר"ן על הרי"ף בתענית
- [למעיינים: על מה מעידה הנשמה, על מה האברים, ועל מה המלאכים?
מהרש"א תענית יא.]
- התנהגות האדם כשהוא בינו לבין עצמו:
טור (סימן ב') מתחילת הסימן – עד "חשיכה כאורה".
- כל פרטי ההנהגה וההתלבשות בצניעות, הלכה למעשה:
שו"ע (סימן ב' סעיפים א' ב'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

לבישת הבגדים

- אלו דברים מקפיד ת"ח בבגדיו?
גמ' **שבת (קיד.)** "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גנאי הוא..."
[שורה חמישית] – עד "אלא משניאי".
ובהמשך העמוד "ואמר רבי יוחנן איזהו ת"ח שמחזירין..." – עד "להופכו"
- הנהגות של תלמיד חכם:
רמב"ם הלכות דעות (פ"ה ה"ט)
- הנהגת כל אדם בלבישת הבגדים:
שו"ע (סי' ב' סעיף ג'), **ומשנ"ב** שם.
- להקדים ימין בלבישה, ומה להקדים בנעילת נעלים?
גמ' **שבת (סא.)** "אמר רב נחמן בר יצחק ירא שמים..." – עד "כל אבריו"
למעיינים: אפשר להתחיל את הגמ' מ-"ואף רבי יוחנן" [שורה שישית]
- מה להקדים בנעילת נעלים?
טור (סי' ב') "וכשינעול מנעליו" – עד "של שמאל תחילה"
- מה להקדים בנעילת נעלים, ובחליצתן?
שו"ע ומשנ"ב סי' ב' סעיפים ד' ה'

עשרה ראשונים

הקדמה: בגמ' מבואר שיש מעלה גדולה ורווח עצום לבאים להתפלל מעשרה ראשונים.
יש לדון: האם העשרה הראשונים מרוויחים בשווה, או שגם בתוך העשרה יש ענין להקדים כמה שיותר.
וכן יש לדון: אם יש כבר עשרה, האם עדין יש ענין להקדים.
בנוסף נראה: מה גודל השכר של מי שטורח לארגן ולקבץ את העשרה למנין.

- המעלה להתאמץ לארגן מנין, והמעלה להיות מעשרה ראשונים:
גמ' **ברכות** (מז:): "ואמר ריב"ל תשעה..." – עד "כנגד כולם".

- להיות מעשרה ראשונים:
שו"ע (סי' צ' סעיף י"ד).

- ככל שמקדים בתוך העשרה, מרוויח יותר:
מחצית השקל על השו"ע (שם).

- גם אם יש כבר עשרה, עדין יש ענין להיות כמה שיותר מהראשונים:
ספר ערוך השולחן (סי' צ' אות י"ח).

- בשכר מי שדואג לארגן ולקבץ את המנין:
משנ"ב (סי' נ"ה ס"ק ע"ג) "אמרו חז"ל..."

מעשר כספים

הקדמה: בגמ' מבואר שאין לבזבז לצדקה יותר מחמישית נכסיו, שמא לא ישאר לו מספיק כסף ויצטרך לבריות, אולם בירושלמי משמע שזה לא רק שלא יתן יותר, אלא שיש מצוה לתת חומש, וכך פסק הרמב"ם. ולכל הפחות יתן מעשר מכספו, ופחות מכאן זו עין רעה. למעשה: נחלקו הפוסקים האם יש חיוב גמור לתת מעשר כספים, או שזה רק מנהג טוב, ובכל אופן ראוי לכל אחד לנהוג כן.

- אל יבזבז (לצדקה) יותר מחומש:
גמ' **כתובות** (נ.) "א"ר אילעא..." [שורה שלישית מלמעלה] – עד "אעשרנו לך"
- מצוה לתת חומש:
ירושלמי פאה (פ"א ה"א).
- מצוה לתת חומש, ולכל הפחות מעשר:
רמב"ם (פ"ז ממתנות עניים ה"ה).
- מה להלכה:
שו"ע יו"ד סי' רמ"ט (סעיף א').
וסימן רמ"ז (סעיף ד').
- חובה או מנהג, גודל השכר, ושיאמר "בלי נדר":
ספר **"שערי תורת הבית"** (להרב טשזנר), (פ"ד סי' ט"ו אותיות א-ה).

מקורות

מצות נטילת לולב

הקדמה: כתוב בתורה "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים ענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' א-לקיכם שבעת ימים", לומדים מכאן את דין נטילת לולב. במשנה מבואר: כמה צריך לקחת מכל מין. בגמ' מבואר: שמצוה לאוגדם יחד, משום נוי מצוה, ובשו"ע מביא פרטי הדינים איך ובמה לאגוד. בנוסף מבואר בגמ': שצריך ליטול את הלולב ושאר המינים בימין והאתרוג בשמאל, בשו"ע ובמשנ"ב נלמד האם זה מעכב, והאם אפשר ליטול הכל ביד אחת, ומה יעשה איטר.

- כמה צריך שיהיה מכל מין:
משנה **סוכה (לד:)**.

- האם צריך לאגוד את המינים של הלולב יחד:
גמ' **סוכה (לג:)** [ארבע שורות לפני הרחבות] "דתניא לולב... – עד "ואנוהו".

- איגוד הלולב, ועוד פרטי דינים:
שו"ע או"ח (סי' תרנ"א סעיף א'), **ומשנ"ב שם**.

- באיזה יד נוטל את הלולב:
גמ' **סוכה (לד:)** "ואמר רבה לולב בימין... – עד המשנה.

- באיזה יד נוטל הלולב, ועוד פרטי דינים בזה:
שו"ע או"ח (סי' תרנ"א סעיפים ב' ג'), **ומשנ"ב שם**.

מקורות

מצות ישיבה בסוכה

הקדמה: כתוב בתורה "בסכת תשבו שבעת ימים" ודרשו חז"ל, תשבו – הכוונה כעין דירה, שעיקר דירתו בחג תהיה בסוכה.
דין נוסף: מבואר בגמ' שאין לעשות תשמיש מגונה בסוכה, ולא להכניס בתוכה דברים לא מכובדים.

- מצות ישיבה בסוכה כל שבעת ימי החג:
גמ' **סוכה** (כח:) מהמשנה – עד "ומשנן בסוכה".
- שלא לעשות תשמיש מגונה בסוכה:
גמ' **סוכה** (כט.) "אמר רבא" [שורה שלישית] – עד הנקודתיים.
- פרטי דינים אלו למעשה:
טור (סי' תרל"ט) מתחילת הסימן – עד "כלי שתיה מותרין".
דרכי משה שם (אות א').
שו"ע (סי' תרל"ט סעיף א'), **ומשנ"ב** שם, **ושער הציון** (אות ד').
- האם לכסות את השולחנות בבית במפות, או רק בסוכה:
חיי אדם (כלל קמ"ז סוף אות ב').
פרי מגדים על השו"ע (משבצות זהב אות א').

מקורות

שמחת בית השואבה

הקדמה: בכל חג יש מצוה מן התורה לשמוח, כמו שנאמר "ושמחת בחגך".
בנוסף: בחג הסוכות בזמן בית המקדש היתה במקדש שמחה גדולה ונקרא "שמחת בית השואבה", [לרש"י: משום שהיתה סביב שאיבת המים לניסוך המים, ובדעת הרמב"ם: יש מבארים ששמחו במצות ארבעת המינים הנוהגת במקדש מדאורייתא כל שבעת ימי החג].
ובספרים הקדושים מובא: שגם בזמן הזה יש מצוה לשמוח בה' בימי החג, זכר לשמחת בית השואבה שהיה במקדש, וכך היה מנהג הגר"א.

- מצות שמחה ביו"ט:
 גמ' **פסחים** (קט.) "ת"ר חייב אדם... – עד "לבב אנוש".
- פרטי מצות שמחה בחג הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תקכ"ט סעיפים ב-ד), **ומשנ"ב** שם, **וביאור הלכה**.
- שמחת בית השואבה שהיתה במקדש:
 משנה **סוכה** (נא).
רמב"ם (הל' סוכה פרק ח' הלכות י"ב-י"ד).
- זכר לשמחת בית השואבה בזמן הזה:
יסוד ושורש העבודה (שער אחד עשר, סוף פרק י"ד), "החסידים..."
- הנהגת הגר"א בחג הסוכות:
מעשה רב (סימן רל"ג).
 ספר **הגאון החסיד מוילנא** (פ"ז עמ' צ"א).
 ספר **כפלים לתושיה** (לר' אליהו לנדי על תהילים).

מקורות

חייב אכילה שתיה ושינה בסוכה

הקדמה: להלכה יש חובה לאכול כזית בסוכה בלילה הראשון של סוכות, אבל בשאר הימים אין חובה.

ומכל מקום אם רוצה לאכול אכילת קבע צריך לאכול בסוכה, אכילת ארעי יכול מחוץ לסוכה, ובשתיה יכול לשתות מחוץ לסוכה, ושינה אפי' שינת ארעי צריכה סוכה.
על אף שאכילת ארעי ושתיה מותרים מחוץ לסוכה, יש ענין אם אפשר שכן יהיה תוך הסוכה.

- החייב לאכול בסוכה בלילה הראשון:
סוכה (כז.) מהמשנה – עד "קבעו חובה".
שו"ע (סי' תרל"ט סעיף ג') **ומשנ"ב** שם.
- אכילה ושינה ארעי חוץ לסוכה:
סוכה (כו.) למטה) מהנקודתיים "אוכלין אכילת ארעי" – עד "קבע לשינה".
- שיעור אכילת ארעי:
תוס' (בדף כו.) ד"ה תרתי.
- שתיה חוץ לסוכה:
סוכה (כו.) מהמשנה – עד סוף העמוד.
- אכילה שתיה ושינה בסוכה:
שו"ע (סי' תרל"ט סעיף ב') **ומשנ"ב** שם.
- ההנהגה הראויה בענין שתיה חוץ לסוכה:
שערי חג הסוכות (להרב טשזנר) שער ט' פרק ב' אות ו'

מקורות

מצטער – והולכי דרכים

הקדמה: מבואר בגמ' שמצטער פטור מן הסוכה, כיון שגם בביתו היה אדם יוצא אם היה לו צער, ונכלל בדין של תשבו כעין תדורו.
בנוסף מבואר בגמ' שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה, גם כן מאותו טעם שגם כשאדם דר בביתו הוא לא נמנע מיציאה לדרך.

- מצטער פטור מן הסוכה:
גמ' **סוכה** (כו.) "רב שרא לרב אחא..." – עד "מן הסוכה".
- אסור לעשות הסוכה מתחילה במקום שיצטער:
רא"ש (סוכה פרק ב' הלכה י"ב).
- דווקא אם על ידי היציאה מן הסוכה ינצל מן הצער:
מרדכי (סוכה אות תש"מ).
- פרטי הדינים הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תר"מ סעיף ד'), **ומשנ"ב** שם.
- הולכי דרכים פטורים מן הסוכה:
גמ' **סוכה** (כו.) "ת"ר הולכי דרכים..." – עד "ובין בלילה", **וברש"י**.
שו"ע (סי' תר"מ סעיף ח').
- האם ניתן לצאת לטיול בסוכות אם יודע שלא יהיה לו סוכה:
שו"ת **אגרות משה** (או"ח ח"ג סימן צ"ג)
חוט שני (סוכות פי"ג ס"ק ט')

מקורות

ברכת לישוב בסוכה

הקדמה: בכל מצוה שיהודי מקיים הוא מברך עליה לפני כן, וכן במצות ישיבה בסוכה. בגמ' נחלקו האם מברכים בכל יום מחדש או רק פעם אחת בתחילת החג, ונפסק שבכל יום. אלא שנחלקו הראשונים על מה מברכים, **דעת התוס'** ו**הרמב"ם** שמברכים על עצם הישיבה בסוכה, ולכן בכל פעם שנכנסים לסוכה צריכים לברך, ואילו **דעת ר"ת** שאין מברכים אלא על האכילה בסוכה, שהיא עיקר המצוה.

- האם מברכים על הסוכה רק פעם אחת, או כל יום מחדש:
סוכה (מה:) [ארבע שורות לפני הרחבות] "א"ר יהודה אמר שמואל לולב שבעה" – עד סוף העמוד.

- ברכת לישוב בסוכה על עצם הישיבה:
תוס' סוכה (מה:) ד"ה אחד.
רמב"ם הלכות סוכה (פרק ו' הלכה י"ב).

- דעת ר"ת שברכת לישוב בסוכה היא רק על אכילה בסוכה:
מובא בטור (סי' תרל"ט) "מברכין על הסוכה..." – עד "פוטרת השאר".

- ברכת לישוב בסוכה הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תרל"ט סעיף ח') ומשנ"ב שם.

מקורות

מנהגי אלול וראש השנה

הקדמה: מחודש אלול מתחילים "ימי הרחמים", וישנם כמה מנהגים שאנו נוהגים משום כך, כגון תקיעת שופר, ואמירת סליחות.
בנוסף יש כמה מנהגים שאנו נוהגים בראש השנה, כמו אכילת הסימנים ואמירת היהי רצון, שלא לאכול אגוזים, ושלא לישן בראש השנה, ומנהג אמירת תשליך.

- מנהג אמירת סליחות ותקיעת שופר באלול:
ר"ן על הרי"ף (לה. מדפי הרי"ף) [הקטע שמתחיל "גרסינן בפירקי דר"א"].
טור (סי' תקפ"א), מומלץ לעבור על כל הסימן.
שו"ע ורמ"א (סי' תקפ"א סעיף א') מהתחלה – עד "ואבל", **ומשנ"ב** שם.
- מנהגי ערב ראש השנה:
שו"ע (סי' תקפ"א סעיפים ב'-ד') **ומשנ"ב** שם.
- מנהג אכילת הסימנים:
גמ' **כריתות** (ו.) [שורה שלישית] "אמר אביי..." – עד "ותמרי".
מובא גם כן בגמ' **הוריות** (יב.) [באמצע הרחבות], כדאי לשים לב להבדל.
- אמירת היהי רצון:
ר"ן על הרי"ף (לה. מדפי הרי"ף) [הקטע שמתחיל "גרסינן בפירקא"].
טור (סימן תקפ"ג).
- מנהג אכילת סימנים, ומנהגים נוספים:
שו"ע (סי' תקפ"ג סעיף א') **ומשנ"ב** שם.

מקורות

תקיעת שופר

הקדמה: כתוב בתורה (ויקרא כ"ג - כ"ד) "בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה", ולומדים חז"ל שכל תרועה יש תקיעה לפניה ולאחריה, והיות וכתוב בענין התקיעות ג' פעמים את הלשון תרועה, לומדים שצריך לתקוע להריע ולתקוע ג' פעמים, זהו התשע תקיעות שאנו מחוייבים לשמוע מדאורייתא.

אלא שרבנן הסתפקו אם התרועה הכתובה בתורה היא מה שאנו קוראים תרועה, או מה שאנו קוראים שברים, או שניהם יחד, ולכן צריך לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת, וכל זה ג' פעמים, מכאן לחיוב מדרבנן לשמוע שלושים קולות.

בנוסף כתוב בשל"ה שיש ענין לתקוע מאה קולות, והיינו שלושים בהתחלה (תקיעות דמיושב), ועוד שלושים במוסף (תקיעות דמעומד), ועוד שלושים בסוף התפילה, ועוד עשר להשלים למאה, וכן נוהגים.

- תשע קולות מדאורייתא: (תר"ת - ג' פעמים)
- **ראש השנה** (לג): מהמשנה – עד (לד.) "שלוש שהן תשע".
- שלושים קולות מדרבנן: (תשר"ת תש"ת תר"ת - ג' פעמים)
- המשך הגמ' בר"ה (לד.) "אתקין רבי אבהו..." [תשע שורות מלמטה] - עד סוף העמוד.
- המנהג לשמוע מאה קולות:
- **משנ"ב** (סי' תקצ"ו ס"ק ב').
- חיוב תקיעת שופר הלכה למעשה:
- **שו"ע** (סי' תק"צ סעיפים א' ב') **ומשנ"ב** שם.
- בסוף התקיעות תוקעים "תקיעה גדולה":
- **משנ"ב** (סי' תקצ"ו ס"ק א').

מקורות

אכילה קודם התקיעות

הקדמה: כשמגיע זמן שצריך לקיים מצוה אסרו חז"ל לאכול סעודה עד שיקיים את המצוה, שמא ימשך בסעודתו ויפסיד את המצוה.
מצאנו דין זה לענין ק"ש בערב, נטילת לולב, תקיעת שופר, הדלקת נר חנוכה, וקריאת המגילה.
אלא שמי שקשה לו והוא חלוש, התירו טעימה בעלמא, דהיינו עד כביצה פת, ופירות וירקות יכול אפי' הרבה.
כיום רבים נוהגים להקל בזה, ועושים קידוש לפני התקיעות, היות והתפילה מתארכת הרבה וקשה להתפלל עד מאוחר בלא לטעום כלום, ומ"מ צריך להיזהר לאכול עד כביצה.

- אכילה קודם נטילת לולב:
סוכה (לח.) מהמשנה הראשונה – עד המשנה השניה.
- דיני אכילה קודם נטילת לולב הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תרנ"ב סעיף ב') **ומשנ"ב** (ס"ק ז').
- דיני אכילה קודם קריאת המגילה:
רמ"א (סי' תרצ"ב סעיף ד') **ומשנ"ב** (ס"ק י"ד ט"ו).
- דיני אכילה קודם תקיעת שופר:
שערי תשובה על השו"ע (סי' תקפ"ד סוף ס"ק ג').
- כיום רבים מקלים לאכול קודם התקיעות:
ספר ימי הרחמים (להרב ספטימוס – פרק ז' אות י"ט).

מקורות

מלכויות זכרונות ושופרות

הקדמה: תפילת העמידה הארוכה ביותר היא תפילת מוסף של ראש השנה, משום שחוץ מאמירת פסוקי קרבן המוסף, אומרים בה גם פסוקים של מלכויות זכרונות ושופרות. כעת נלמד חלק מדיני תקנה זו, וענייניה.

- בכל חג אנו מצווים לעשות דבר המועיל לזכות בדין של אותו החג:
גמ' ר"ה (טז.) "תניא א"ר יהודה..." [אמצע הרחבות] – עד סוף העמוד.
- מדוע סידרה הגמ' את החגים הנ"ל בסדר זה:
ערוך לנר (ר"ה טז. ד"ה בגמרא ואמרו)
- כמה פסוקים אומרים, ומדוע:
ר"ה (לב.) מהמשנה השניה [אין פוחתין...] – עד סוף העמוד.
תוס' (ד"ה מתחיל).
ערוך לנר (ד"ה בגמרא רב יוסף).
- מה הפירוש "ובמה בשופר":
ריטב"א (ר"ה טז. ד"ה ובמה).
- אמירת מלכויות זכרונות ושופרות, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תקצ"א סעיפים ד' ה'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

צום גדליה

הקדמה: בג' בתשרי תיקנו נביאים להתענות, להצטער על כך שנהרג גדליה בן אחיקם, אשר היה ראש לישראל בזמן שאחר חורבן בית ראשון, לאלו שעדיין נשארו בארץ, ואחר שנהרג גלו גם יהודים אלו.

צום זה הוא אחד מד' תעניות שלעתיד לבוא ייהפכו לששון ולשמחה.
כעת נלמד את פרטי הדינים הנוהגים בצום, ומתי ואיך הוא נהרג.

- פירוט המאורעות והתעניות שתיקנו הנביאים מחמתם:
ראש השנה (יח): מתחילת העמוד – עד "ואני אין אני אומר כן" [אמצע העמוד]
- מתי נהרג גדליה בן אחיקם:
בית יוסף (על הטור סי' תקמ"ט, ממש בסוף הסימן).
- מה אירע בימים אלו, ומדוע תיקנו לצום:
שו"ע (סי' תקמ"ט סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
- פרטי דיני הצום, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תקנ"נ סעיפים א' ב' ותחילת סעיף ג'), **ומשנ"ב** שם.
- מה נשתנה הריגת צדיק זה, ממיתת שאר הצדיקים שלא תיקנו עליהם צום:
מהרש"א (ר"ה יח: ד"ה ומי הרגו).
פני יהושע (ר"ה שם, ד"ה בגמרא ומי הרגו).
הובא דבריהם בספר **שערי הימים הנוראים** (מילואים לר"ה סי' י"ב אות ב'), הרוצה יעיין שם.

מקורות

עשרת ימי תשובה

הקדמה: בגמרא מבואר שבינונים דינם תלוי ועומד עד יום כיפור, ובימים אלו מצאנו כבר בחז"ל שהקפידו להשתדל ולתקן המעשים יותר משאר ימות השנה, גם אם יודעים שזה מעל דרגתם, ולא יוכלו לעמוד בזה כל השנה, כדי להראות לקב"ה שאנו עושים מעבר למידותינו, וכנגד זה מבקשים שינהג עמנו גם כן לפנים משורת הדין.

- ג' ספרים נפתחים, צדיקים, בינונים, רשעים:
גמ' ר"ה (טז): "א"ר כרוספדאי..." [אמצע הרחבות], – עד "תניא ב"ש".
- צדיקים – שרובם זכויות, רשעים – שרובם עוונות, והדין על העולם הבא:
תוס' (ר"ה טז: ד"ה ונחתמין).
- הזהירות המיוחדת בעשרת ימי תשובה יותר מכל השנה:
ירושלמי (שבת י': במהדורת עוז והדר), "ר' חיה..." [אמצע העמוד] – עד "מן שתא".
טור (סי' תר"ג).
שו"ע (סי' תר"ג), ומשנ"ב (שם ס"ק ב').
קיצור שו"ע (סי' ק"ל סעיפים א' וב').
- חיזוקים השייכים אלינו:
ספר שערי הימים הנוראים (שער ה' פרק ב' אותיות ג-ה).

מקורות

המלך הקדוש

הקדמה: בעשרת ימי תשובה תיקנו לומר בתפילה המלך הקדוש, והמלך המשפט, היות והם ימים שהקב"ה דן את העולם ומראה מלכותו.
כעת נלמד האם זה מעכב, ומה יעשה מי שנזכר באמצע שמו"ע.

- בעשרת ימי תשובה אומרים המלך הקדוש, המלך המשפט:
 גמ' **ברכות** (יב:) "ואמר רבה..." [תחילת העמוד], - עד "והלכתא כרבה".
- האם זה מעכב, ומה אם זכרנו לחיים:
תוס' (שם) ד"ה והלכתא.
רא"ש (פרק ראשון הלכה ט"ז).
רבינו יונה (ז. מדפי הרי"ף) ד"ה והיינו דכתב.
- מה יעשה מי שנזכר באמצע שמו"ע:
ברכות (לד.) "אמר רב הונא..." [אמצע העמוד], - עד "אין להם סדר".
תוס' (שם) ד"ה אמצעיות, [ניתן לדלג: מ"וראיה..." - עד "אחר המיקל"].
- הוספת המלך הקדוש והמלך המשפט הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תקפ"ב סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סי' קי"ח), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

מנהג כפרות

הקדמה: מנהג ישראל לעשות כפרות בערב יום כיפור, או באחד מעשרת ימי תשובה, יש נוהגים על תרנגול, ויש נוהגים על כסף, ויש מנהגים נוספים.
כעת נלמד, על השתלשלות מנהג זה, מימי הגאונים עד ימינו, התומכים והמתנגדים, המנהגים השונים, ויתר פרטי הדינים.

- המנהג בימי הגאונים, מעניין במיוחד:
רש"י שבת (דף פא: ד"ה האי פרפיסא).
- שיטות שונות, ודינים שונים במנהג כפרות:
מרדכי (ריש מסכת יומא, בקטע הראשון, מ"ושאנו שוחטים...") – עד
"ומחלקין לעניים".
רא"ש (יומא פרק שמיני הלכה כ"ג)
טור (סי' תר"ה), **ובית יוסף** שם (שמתנגד למנהג).
דרכי משה (אות ה').
- מנהג כפרות - הלכה למעשה, ויתר פרטי הדינים:
שו"ע ורמ"א (סי' תר"ה), ומשנ"ב שם.
- הנוהגים לעשות בכסף:
ספר חיי אדם (כלל קמ"ד הלכה ד').

מקורות

אכילה בערב יו"כ

הקדמה: בגמ' מבואר שיש מצוה לאכול בערב יו"כ, והאוכל נחשב לו כאילו התענה תשיעי ועשירי.

וכמה טעמים נאמרו במצוה זו.

בנוסף מובא במדרש, ובטור, המעשה הנפלא בחייט שקנה דג לסעודת ערב יו"כ.

- המקור בתורה למצות אכילה בערב יו"כ:
גמ' **יומא** (פא:) "דתני חייא בר רב... [אמצע העמוד] – עד הנקודתיים.
- מצות האכילה, והמעשה הנפלא עם החייט:
טור (סי' תר"ד).
- כמה טעמים במצוה זו:
רש"י (יומא שם).
שערי תשובה (לרבינו יונה, שער ד' אותיות ח-י).
ב"ח (סי' תר"ד אות ב').
שו"ע הרב (סי' תר"ד סעיף א').
ערוך השולחן (סי' תר"ד אותיות ד' וה').
- סיכום מצות האכילה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תר"ד סעיף א') **ומשנ"ב** שם.
- למעוניינים – מעשה נוסף הדומה למעשה המובא בטור:
מדרש רבה (בראשית פרשה י"א אות ד').

מקורות

משיב הרוח ומוריד הגשם

הקדמה: אנשי כנסת הגדולה תיקנו להזכיר בימות החורף בנוסח התפילה שבח על הגשמים, ולכן אומרים בברכה שניה שבשמו"ע משיב הרוח ומוריד הגשם.
כעת נלמד: ממתי מתחילים לומר משיב הרוח, ומה הדין של מי ששכח לומר.

- ממתי מתחילים לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, והטעם:
משנה **תענית** (ב.)
שו"ע (סי' קי"ד סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
- למעוניינים: האם אמירת מוריד הטל בקיץ מעכבת:
גמ' **תענית** (ג.) "תנא בטל..." [9 שורות מלמטה] – עד (ג:) "בלא ישראל".
- מה דינו של מי שלא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם:
המשך גמ' **תענית** (ג:) "א"ר חנינא..." [12 שורות מלמעלה] – עד "ולא עוד".
תוס' שם (ד"ה בימות) מתחילה – עד "ואם ספק" [סוף השורות הרחבות].
רי"ף (דף א.) מתחילה – עד "והתניא" [שורה אחת לפני האחרונה].
- שכח לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' קי"ד סעיף ה'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

ברכת אשר יצר

הקדמה: בכל פעם שאדם יוצא מבית הכסא לאחר שעשה צרכיו, צריך לברך ברכת אשר יצר, להודות לקב"ה על החסדים העצומים שיש בגוף האדם ובפעילותו.
כעת נלמד: כמה דינים הנוגעים לברכה זו, כגון מה הדין אם עבר זמן, או שנצרך לנקביו שוב, ומה דין הלוקח תרופה המנקה את המעיים ע"י שלשול, ושגם אם נפנה כל שהו חייב בברכה. בנוסף: נלמד את נוסח הברכה, וביאור המילים.

- הנכנס לבית הכסא לעשות צרכיו, כשיוצא צריך לברך ברכת אשר יצר:
 גמ' **ברכות** (ס:) מתחילת העמוד – עד "ומפליא לעשות", ופירש"י שם.
 תוס' (שם) בד"ה אשר, ובד"ה מפליא.
- תיאור מעניין על עובר במעי אמו קודם הלידה, [קשור לאם יפתח אחד מהם כו']:
 גמ' **נדה** (ל:) "דרש רבי שמלאי..." [אמצע העמוד] – עד סוף העמוד.
- ביאורים בנוסח הברכה, ונידונים בנוסח הברכה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' ו' סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
- מה דינו של מי שעבר זמן רב מאז שעשה צרכיו, או שנצרך לנקביו שוב קודם שברך, וכן מי שלקח תרופה המשלשלת כדי לנקות את המעיים:
שו"ע (סי' ז' תחילת סעיף א'), **ומשנ"ב** שם (סק"א וסק"ב).
- עשה צרכיו ולא ברך, ואח"כ עשה שוב צרכיו האם יברך פעמיים, ושגם אם נפנה כלשהו חייב בברכה:
שו"ע (סי' ז' סעיפים ג' וד'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

זמן קריאת שמע בבוקר

הקדמה: כתוב בתורה "ודברת במ... ובשכבך ובקומך" וגו', למדו חז"ל שיש מצוה מן התורה לקרוא ק"ש שמע בזמן השכיבה ובזמן הקימה.
כעת נלמד: את טעם המצוה.
בנוסף: נלמד מהו הזמן הנקרא "בקומך" שבו מחוייבים לקרוא ק"ש ביום.

- מצות קריאת שמע, וטעמה:
ספר החינוך (מצוה ת"כ), מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- זמן חיוב ק"ש ביום, ומעלת תפילה בנץ, וסמיכת גאולה לתפילה:
ברכות (ט:) מהמשנה – עד "כוליה יומא".
תוס' שם (ד"ה אחרים, וד"ה כל).
- גם מי שלא קורא עם הנץ, צריך להקדים לקרוא כמה שיוכל:
רבנו יונה (על הרי"ף, עמ' יב במהדורת עוז והדר) ד"ה ונמצינו.
- זמן ק"ש בבוקר, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' נ"ח סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

ותן טל ומטר

הקדמה: בימות החורף אנו מבקשים ומתפללים על הגשם, המקום להתפלל על כך הוא בברכת השנים, שם מבקשים על הפרנסה.
כעת נלמד: ממתי מתחילים לבקש גשם, ומדוע.
בנוסף: נלמד מה דינו של מי ששכח לומר ותן טל ומטר, ונזכר באמצע התפילה, או נזכר לאחר שסיים שמו"ע.

- שצריך לומר ותן טל ומטר בברכת השנים:
ברכות (לג.) מהמשנה – עד "בברכת פרנסה".
- ממתי מתחילים לומר ותן טל ומטר:
תענית (י.) המשנה הראשונה, ושורה נוספת בגמ'.
ממתי מתחילים לומר ותן טל ומטר להלכה, והאם גם בלילה הראשון מעכב:
שו"ע (סי' קי"ז סעיף א'), **ומשנ"ב** שם (ס"ק ו').
- נזכר שלא אמר ותן טל ומטר, מה יעשה:
גמ' **ברכות** (כט.) "גופא..." [6 שורות מלמטה] – עד כט: סוף שורה ראשונה.
- נזכר שלא אמר ותן טל ומטר, כשהוא באמצע שמו"ע, או כשסיים, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' קי"ז סעיפים ד' וה'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

ותן טל ומטר (ב)

הקדמה: למדנו שאם לא אמר ותן טל ומטר צריך לחזור, כעת נלמד מה הדין אם הוא מסופק אם אמר, ואיזה עצה ניתן לעשות כדי להועיל לזה.

**שים לב! כשכתוב "הזכרה" הכוונה למשיב הרוח ומוריד הגשם,
וכשכתוב "שאלה" הכוונה לותן טל ומטר.**

- אם מסתפק אם אמר ותן טל ומטר עד ל' יום צריך לחזור:
ירושלמי תענית פרק א' הלכה א' (במהדורת עוז והדר ב: למעלה).
- עצה בכדי שלא יצטרך לחזור כשמסופק אם אמר ותן טל ומטר:
[שים לב! הטור מדבר על משיב הרוח, וכמנהג מקומו שלא אמרו בקיץ מוריד הטל, ולכך מי שלא היה אומר משיב הרוח היה צריך לחזור, וכך הדין לגבי ותן טל ומטר].
טור (סי' קי"ד) "ירושלמי, המתפלל... – עד "ברכה שלישית".
- מסופק אם אמר ותן טל ומטר, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' קי"ד סעיף ח'), **ומשנ"ב** שם (מס"ק ל"ו עד הסוף).
- עצה לומר תשעים פעם כנוסח הנכון, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' קי"ד סעיף ט'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

תענית בה"ב

הקדמה: נהגו ישראל להתענות ג' תעניות לאחר פסח וסוכות, בימי שני חמישי ושני, ונאמרו בזה כמה טעמים. כיום שהדורות נחלשו, רוב העולם אינם מתענים, ומכל מקום היות והם ימי רצון נוהגים לומר בהם סליחות, [וכנהוג בשאר תעניות].

- זehירות מפריצות באסיפת גברים ונשים, והסיבה להתענות אחר הרגל: גמ' **קידושין** (פא.) "אביי דייר גולפי... סקבא דשתא ריגלא" [אמצע העמוד] **תוס' שם** (ד"ה סקבא).
- המנהג להתענות, ורמז לדבר: **טור** (סי' תצ"ב).
- דיני תענית בה"ב, וזמן התענית: **שו"ע** (סי' תצ"ב), **ומשנ"ב שם**.
- תענית בה"ב, הטעמים, והמנהג כיום, הלכה למעשה: **פסקי תשובות** (סי' תצ"ב אות א').

מקורות

תפילה בציבור

הקדמה:

- ❖ גודל מעלת תפילה בציבור.
- ❖ ואם אינו יכול להתפלל בציבור, יכוון לשעה שהציבור מתפללים.
- ❖ ומעלת תפילה בבית הכנסת, גם אם מתפלל ביחידות.

- החובה שיהיה מניין בבית הכנסת:
גמ' **ברכות** (ו:) "אמר ר' יוחנן... [8 שורות מלמעלה] – "ואין עונה".

- מעלת תפילה בציבור / בשעה שהציבור מתפללים / בבית הכנסת:
גמ' **ברכות** (ז:ח.) "אל רבי יצחק לרב נחמן..." [ז: שורה שלישית מלמטה] –
עד "מצא חיים" [ח. שורה 9 מהרחבות].

- החיוב להתפלל בציבור, ובבית הכנסת, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' צ' סעיף ט' וסעיף י"א), **ומשנ"ב** שם.

- מצוה לרוץ לבית הכנסת:
גמ' **ברכות** (ו:) "אמר רבי חלבו א"ר הונא היוצא..." [4 שורות לפני הרחבות] –
עד "נמי רהיטנא".
שו"ע (סי' צ' סעיף י"ב), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

ברכת כהנים

הקדמה: הקב"ה שרוצה בטובת עמו, ציווה את הכהנים לברך את ישראל, והרבה פרטי דינים נאמרו בזה, אנו נלמד רק מקצת מהדינים, ובמיוחד את אלו הנוגעים לכלל העם.

- מצות ברכת כהנים:
ספר החינוך (מצוה שע"ח) מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- כמה דינים בברכת כהנים, ושהקב"ה מתאוה לברכה זו:
גמ' סוטה (לח.-:) "תניא אידך..." [שורה שלישית מהרחבות] – "ואני אברכם".
- שיהיו פני הכהנים אל העם / שאומרים "כהנים":
שו"ע (סי' קכ"ח סעיף י'), **ומשנ"ב** שם (ס"ק ל"ד, וס"ק ל"ז).
[שו"ע (סי' קכ"ח סעיף י"ד), **ומשנ"ב** שם].
- צורת עמידת העם בברכת כהנים, ושלא להסתכל בידי הכהנים בשעת הברכה:
גמ' חגיגה (טז.) "דרש ר' יהודה..." [14 שורות מהרחבות] – עד "בשם המפורש".
שו"ע (סי' קכ"ח סעיף כ"ג), **ומשנ"ב** שם.
- האם הברכה חלה על מי שעומד בצדדים או מאחורי הכהנים, וכשיש מחיצה:
גמ' סוטה (לח.-לט.) "גופא..." [5 שורות מלמטה] – עד "הזאתו כשרה".
שו"ע (סי' קכ"ח סעיף כ"ד), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

שנים מקרא ואחד תרגום

הקדמה: בכל שבוע חייב אדם לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. כעת נצא למסע בירור, מי תיקן תקנה זו, ומה טעמה, וכן כמה מדיני הקריאה, מי חייב לקרוא, האם צריך דווקא תרגום אונקלוס או שיוצאים יד"ח גם בתרגומים או פירשים אחרים, ומה יעשה בפסוקים שאין עליהם תרגום.

- החיוב לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום:
גמ' **ברכות** (ח.-:) מהשורה האחרונה בעמוד א' – עד "והזהרו בורידין".
- מי תיקן תקנה זו, ומה טעמה:
ערוך השולחן (סי' רפ"ה אות ב').
- האם החובה רק על היחיד שלא שמע קריאת התורה, או על כל אחד:
רמב"ם (הל' תפילה פרק י"ג הלכה כ"ה).
הגהות מיימוניות (שם אות ת') "כתב רבנו ברוך..." – עד הסוף.
שו"ע (סי' רפ"ה סעיף א').
- האם יוצאים ידי חובה גם בפירושים אחרים:
תוס' ברכות (ח. ד"ה שנים).
שו"ע (סי' רפ"ה סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם.
- מה יעשה בפסוקים שאין עליהם תרגום:
תוס' ברכות (ח: ד"ה ואפילו).
משנ"ב (רפ"ה ס"ק ג').

מקורות

שנים מקרא ואחד תרגום (ב)

הקדמה: בכל שבוע חייב אדם לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום.

כעת נלמד: מתי זמן הקריאה, לכתחילה ובדיעבד.

בנוסף: נלמד מהי צורת הקריאה הראויה.

- מתי זמן קריאת השנים מקרא:
גמ' **ברכות** (ח:) "רב ביבי..." [שורה שלישית מלמעלה] – עד "והזהרו בורידין".
תוס' (שם, ד"ה ישלים).
שו"ע (סי' רפ"ה סעיפים ג' וד'), **ומשנ"ב** שם, **וביאור הלכה** ד"ה קודם.
- האם שמיעת קריאת התורה נחשב לפעם אחת מקרא, והאם יכול לקרוא שמו"ת בזמן קריאת התורה:
משנ"ב (סי' רפ"ה ס"ק ב'), מתחילה – עד "ובענין הקריאה".
שו"ע (סי' רפ"ה סעיף ה'), **ומשנ"ב** שם.
- צורת הקריאה:
ערוך השולחן (סי' רפ"ה אותיות ד' וה').
משנ"ב (שם, סק"א) מאמצע הס"ק "ובענין הקריאה..." – עד הסוף.

מקורות

הכנות לשבת

הקדמה: בכל שבוע אנו זוכים לקבל את השבת, השבת אינה רק יום שיש בו הלכות או דינים, אלא היא אישיות מיוחדת המתארכת אצלנו, ובמילים אחרות זו גילוי השכינה הקדושה היורדת לשכון בעולמנו הגשמי.

לכן מצאנו בחז"ל שהכבוד שהיו מכבדים את השבת הוא כאל אדם חשוב, הן בהכנות לקראת שבת, והן בכך שמקבלים את השבת, ובסוף היום גם כן מלווים אותה.

כעת נלמד: על הצורה הראויה לכבד את השבת, על ידי שהאדם כבר בערב שבת ישכים להכין את צרכי השבת.

כמו כן נלמד: שראוי שגם האדם עצמו ישתתף בהכנות, שזה מראה כמה הוא מכבד את השבת. בנוסף: נראה כמה סיפורים מיוחדים, על אלו שכיבדו את השבת, ביניהם הסיפור הידוע על יוסף מוקיר שבת.

- שצריך להשכים ביום שישי כדי להכין צרכי שבת:
חומש **שמות** (פרק ט"ז פסוקים ד' ה').
גמ' **שבת** (ק"ז): "א"ר חסדא... [10 שורות מלמטה] – עד "לאלתר", ופירש"י.
- הענין לטרוח בעצמו לכבוד שבת, וכמה סיפורים מיוחדים על מכבדי שבת:
גמ' **שבת** (ק"ט). "רבה בר רב הונא" [תחילת הרחבות] – עד "אינו מועיל לו".
- ההכנות לשבת, פרטי הדינים הלכה למעשה:
שו"ע (סי' ר"נ), **ומשנ"ב** (שם), **ושער הציון** (אותיות ח' וט').

מקורות

ברקים ורעמים

הקדמה: כשאדם רואה ברק, או שומע רעם, צריך לברך.
כעת נלמד: מה הברכה שמברכים, כל כמה זמן מברכים שוב, ומה יעשה מי ששמע רעם והוא בבית הכסא.

- מדוע נבראו רעמים:
ברכות (נט.) "אמר ר' אלכסנדר" [16 שורות מלמטה] – עד "שיראו מלפניו".
- הברכה על ברקים ורעמים:
 משנה **ברכות** (נד.) "על הזיקין..." [5 שורות מלמעלה] – עד "רבי יהודה".
 גמ' **ברכות** (נט.) "על ההרים..." [8 שורות מלמטה] – עד "אריב"ל".
 תוס' (שם) ד"ה רבא.
- הברכה על ברקים ורעמים, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' רכ"ז סעיף א'), **ומשנ"ב** (ס"ק ה' ו' ז').
- מתי מברך פעם נוספת, ומה יעשה מי ששומע רעם כשהוא בבית הכסא:
ירושלמי ברכות (פרק ט' הלכה ב'), [דף פט. במהדורת עוז והדר], "על הברקים" – עד "ואם לאו לא יצא".
 הירושלמי הנ"ל מובא **ברא"ש** בברכות (פרק ט' הלכה י"ג), ניתן למצוא אותו שם.
- כל כמה זמן מברך על ברקים ורעמים, ומה יעשה מי שבבית הכסא:
שו"ע (סי' רכ"ז סעיפים ב' וג'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

תפילה לרפואה

הקדמה: בברכות (ס.) מבואר שמי שנכנס להקיז דם, יש לו תפילה שאומר לפני כן, וברכה לברך אח"כ.
כעת נלמד: האם זה דווקא בהקזת דם, או בכל דבר רפואה, ומה קורה בזמננו.
בנוסף: נראה מה אומרים למי שמתעטש, ומה הוא עונה חזרה.
 כמו כן: נלמד מהי ההנהגה הראויה בשעה שמגיע קושי.

- מה אומר מי שנכנס להקיז דם:
ברכות (ס.) "דאמר רב אחא..." [4 שורות מלמטה] – עד סוף העמוד.
הגהות הגר"א (שם).
- התגובה הראויה של אדם בשעת מצוקה, ומעשה דרבי עקיבא:
ברכות (ס.) "אמר רב הונא..." [6 שורות מלמטה] – עד סוף העמוד.
- המעשה עם נחום איש גמזו:
תענית (כא.) "אמרו עליו..." [4 שורות מהרחבות] – עד "דיוראי".
- מה יאמר כשעושה פעולה של רפואה, וכן ההנהגה בשעת עיטוש (אפצ'י):
שו"ע (סי' ר"ל סעיפים ד' וה'), **ומשנ"ב שם.**
שער הציון (אות ח').
פסקי תשובות (סי' ר"ל אותיות ד' ה' ו').

מקורות

ברכת הגשמים

הקדמה: במשנה בברכות (נד.) מבואר דמברכים על הגשמים הטוב והמטיב.

כעת נלמד: מתי מברכים, ומה שיעור הגשם שצריך לרדת.

בנוסף: נראה שיש שעליהם לברך הטוב והמטיב, ויש כאלו שמברכים ברכות אחרות.

- איזו ברכה מברכים על הגשם, וכמה צריך שירד בשביל כך:
ברכות (נט:) "על הגשמים" – עד "דלית ליה שותפות" [תחילת הרחבות].
- איזו ברכה מברכים על הגשם, וכמה צריך שירד בשביל כך, להלכה:
שו"ע (סי' רכ"א), **ומשנ"ב** (שם).
- איזו ברכה מברכים על הגשם, וכמה צריך שירד בשביל כך, להלכה ולמעשה:
ספר שיח תפילה [של הרב טשזנר] (שער כ' פרק י"ב).

מקורות

מאה ברכות

הקדמה: בזמן דוד המלך היתה תקופה שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, ולא ידעו על מה, וכשדוד המלך חקר הדבר, הבין ברוח הקודש לתקן שיאמרו בכל יום מאה ברכות, ומבאר הרב פינקוס זצ"ל שהמטרה היתה לחזק הקשר עם בורא עולם, שיהיה לאורך כל היום.

כעת נלמד: היכן מצינו אסמכתא לזה בתורה, מה חשבון המאה ברכות, ומה יעשה בימים שאין בהם מאה ברכות, כגון שבתות ויום כיפור.

- החיוב לברך מאה ברכות בכל יום:
מנחות (מג:): "תניא היה... [5 שורות מלמטה] – "ומגדי".
תוס' שם (ד"ה שואל).
- מי תיקן חיוב זה, ומדוע:
טור (סי' מ"ו) "דתניא היה... – עד "לידי מעילה".
- החיוב לברך מאה ברכות בכל יום, והחשבון כמה מברכים:
שו"ע (סי' מ"ו סעיף ג'), **ומשנ"ב שם**.
- עיקר הענין שיאמר הברכות בכוונה:
משנ"ב (סי' ה' ס"ק א').
- מה יעשה בשבת:
שו"ע (סי' ר"צ סעיף א'), **ומשנ"ב שם** (ס"ק א' וב').

מקורות

מים אחרונים (א)

הקדמה: בזמן חז"ל תיקנו ליטול מים אחרונים קודם ברכת המזון, וב' טעמים לזה: (א) משום שהידיים מלוכלכות מהאוכל ואין ראוי לברך כך. (ב) משום שהיה מצוי אז במאכל מלח סדומית, ואם יגע במאכל ואח"כ יגע בעיניו יכול לגרום לעיוורון.

בזמננו: על אף שאין מצוי מלח סדומית, ואין מקפידים על נקיון הידיים, מ"מ כתבו הפוסקים והמקובלים שצריך ליטול מים אחרונים, אם משום שחוששים למלח אחר שיכול לגרום לעיוורון, ואם על פי קבלה.

כעת נלמד: מה המקור לכל זה, ומה יעשה מי שאין לו מספיק מים למים אחרונים.

- החיוב ליטול מים אחרונים, וטעם התקנה:
חולין (קה.) "אמר רב אידי בר אבין" [10 שורות מלמטה] – עד "גופא".
שם (בעמוד ב') "אמר רב יהודה" [10 שורות מלמעלה] – עד "בכורא".
- אסמכתא לחיוב זה מן התורה, והאם בזמננו זה מעכב את האכילה:
ברכות (נג:) "אלא מתניתא ידענא..." – [2 השורות האחרונות של העמוד].
תוס' שם (ד"ה והייתם).
- חובת נטילת מים אחרונים, להלכה:
שו"ע (סי' קפ"א סעיף א'), **ומשנ"ב שם**.
שער הציון (אות ח').
שו"ע (שם, סעיף י'), **ומשנ"ב שם**.

מקורות

מים אחרונים (ב)

הקדמה: אחר שלמדנו שיש חיוב ליטול מים אחרונים, נלמד כמה פרטי דינים בזה, ששורה על המים הללו רוח רעה, ועד היכן צריך ליטול, והאם צריך דווקא מים, ועוד.

- שלא ליטול מים אחרונים ע"ג קרקע, משום רוח רעה השורה עליהם:
חולין (קה:) "אמר אביי..." [שורה אחת לפני הרחבות] – עד "עלייהו".
שו"ע (סי' קפ"א סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם.
- שלא ליטול מים אחרונים במים חמים:
חולין (קה:) "מים ראשונים..." – [4 שורות מלמטה] – עד "הזהמא".
שו"ע (שם סעיף ג'), **ומשנ"ב** שם.
- עד היכן צריך ליטול מים אחרונים:
שו"ע (שם, סעיפים ד' ה'), **ומשנ"ב** שם.
ביאור הלכה (ד"ה עד).
- האם צריך לנגב ידיו, והאם צריך ליטול דווקא במים:
שו"ע (שם, סעיפים ח' ט'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

הגבחת התורה

הקדמה: בזמן קריאת התורה, מגביהים הספר תורה ומראים לכל העם, כעת נלמד מהו המקור לזה, ויתר פרטי הדינים בזה.

- שצריך להגביה הספר תורה, כדי שכל העם יראו את הכתב:
מסכת סופרים (פרק י"ד הלכה י"ד).
ירושלמי סוטה (פ"ז ה"ד) [לג: במהדורת עוז והדר] "כתיב ארור..." [6 שורות מלמטה] – עד "שהוא עומד".
רמב"ן על התורה (דברים פרק כ"ז פסוק כ"ו).
- פרטי הדינים בהגבחת התורה:
שו"ע (סי' קל"ד סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם.
- לפתוח ג' עמודים:
ספר שיח תפילה (להרב טשזנר, שער י"ג פרק ב' אות ג').
- איך מסתובב עם הספר, ומי ראוי לעשות הגבהה:
ספר שיח תפילה (שם, אותיות ח' ט').
- לראות הכתב:
ספר פסקי תשובות (סי' קל"ד אות ו' הקטע הראשון).
- לכרוע או להצביע:
שיח תפילה (שם אות ז').
פסקי תשובות (שם אות ז').

מקורות

קידוש לבנה

הקדמה: כשהלבנה מתחדש צריך לברך עליה, ונוהגים להוסיף כמה דברים בשעת אמירתה.

- ברכת הלבנה, כשרואה אותה בחידושה:
סנהדרין (מא: "אמר רב אסי" [5 שורות מלמטה] – (מב.) "כי בתחבולות".
תוס' (ד"ה פועלי).
- נוסח הברכה, ושאר דברים שאומרים:
מסכת סופרים (פרק כ' אותיות א' וב').
- דיני קידוש לבנה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תכ"ו סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם [אפשר לדלג על ס"ק י"א].
ביאור הלכה (ד"ה אלא, וד"ה ומברך [עד "ואיתא בש"ס"]).
- עוד מדיני קידוש לבנה:
שו"ע (שם, סעיף ד'), **ומשנ"ב** שם.
- מעשה נפלא על קידוש לבנה:
באר היטב (סימן תר"ב אות ד').

מקורות

מלוה מלכה

הקדמה: כשם שצריך לכבד את השבת בכניסתה, כך צריך לכבדה ביציאתה, ולכן מצוה לאכול סעודת מלוה מלכה.

- המצוה לאכול סעודת מלוה מלכה, ומעשה נפלא בענין זה:
שבת (קיט:) "ואמר ר' חנינא" [שורה שלישית מהרחבות] – עד "אכליה".
רש"י (שם).
- מדוע נאכל על ידי אריה:
מהרש"א (שם, ד"ה ואתא).
רא"מ הורביץ [מובא בילקוט מפרשים שבסוף המסכת] (שם, ד"ה שבקוה).
- האם סעודה זו היא חובה או רשות:
ריטב"א (שם, ד"ה לעולם [השני]).
- דיני סעודת מלוה מלכה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' ש'), **ומשנ"ב** שם.
- להזכיר אליהו הנביא:
רמ"א (סוף סימן רצ"ה), **ומשנ"ב** (שם, סק"ז).

מקורות

חנוכה (א) – הקדמה

הקדמה: מה אירע בחנוכה, ומה תקנו מחמת זה.

- נס פח השמן:
שבת (כ"א:) "מאי חנוכה..." [13 שורות מלמטה] – עד "בהלל והודאה".
רש"י (שם), **ותוס'** (ד"ה שהיה).
- נס חנוכה:
ערוך השולחן (סי' תר"ע סעיפים א'-ה').
- חנוכה להלכה:
שו"ע (סי' תר"ע סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם.
- מה היה הנס המיוחד בשמן, ומדוע זכו לו:
שערי ימי החנוכה להרב טשזנר (פתיחה אותיות ג'-ו').

מקורות

חנוכה (ב) – מקום ההדלקה

הקדמה: חכמים תיקנו להדליק נרות בפתח הבית, הפתוח לרשות הרבים בכדי לפרסם את הנס.
נחלקו הראשונים: בבית הפתוח לחצר, האם מדליק בפתח הבית או בפתח החצר, ונפסק להלכה כדעת התוס' שמדליקים בפתח החצר.
עוד נחלקו הפוסקים האחרונים: האם גם בזמננו, מדליקים בפתח החצר, או שחצר של היום שונה מחצר של פעם, שאז היה רוב השימושים של האדם בחצר, ואילו היום זה רק מעבר וקצת בילוי.

- מקום הדלקת נרות חנוכה:
שבת (כ"א): "ת"ר נר חנוכה..." [20 שורות מלמטה] – עד "ודיו".
- מחלוקת הראשונים, האם להדליק בפתח הבית, או בפתח החצר:
רש"י (שם, ד"ה מבחוץ).
תוס' (ד"ה מצוה).
- מקום הדלקת נרות חנוכה להלכה:
שו"ע (סי' תרע"א סעיף ה'), מתחילת הסעיף – עד "ודיו" ומשנ"ב שם.
- מחלוקת הפוסקים האחרונים, האם גם בזמננו מדליקים בפתח החצר:
שערי ימי החנוכה להרב טשזנר (שער א' פרק ד' אות ב', ואותיות ה' ו').
- מקום ההדלקה, לבחורים בישיבה:
שערי ימי החנוכה (שער ג' פרק ג' אותיות ו'-י"א).

מקורות

חנוכה (ג) – על הניסים

הקדמה: חכמים תיקנו לומר בתפילה "על הניסים", כדי להודות על הניסים שהיו בימי החנוכה.
כעת נלמד: היכן אומרים את זה, ומה דינו של מי ששכח, ועוד.

- הוספת על הניסים בשמו"ע ובברכת המזון:
שבת (כד.) "איבעיא להו" [4 שורות מלמעלה] – "אף ברכת המזון בהודאה".
רש"י (שם), **ותוס'** (ד"ה מהו, מזכיר, בבונה).
- אמירת על הניסים בתפילת מוסף:
שבת (שם) "איבעיא להו..." [17 שורות מלמטה] – "דאמרי תרווייהו מזכיר",
ורש"י שם.
- שכח לומר על הניסים:
תוס' (שם, סוף ד"ה דתני), "ומיהו אף בחנוכה..."
- היכן אומרים על הניסים, ודין השוכח, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תרפ"ב סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם (ס"ק ג'-ז').
- אמירת על הניסים פעם ראשונה:
שערי ימי החנוכה להרב טשזנר (שער ד' פרק ג' אותיות ד' וה').
- תקנת השוכח לומר על הניסים:
שערי ימי החנוכה (שם, אותיות י' י"א).

מקורות

תפילין (א) – הקדמה

הקדמה: כתוב בתורה "וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפות בין עיניך", שצריך להניח תפילין על היד ועל הראש.
כעת נלמד: מה טעם המצוה, גודל שכר המקיימה, ולהיפך עונש המבטלה.
עוד נלמד: מתי צריך להניח את התפילין.

- מצות הנחת תפילין, וטעמה:
ספר החינוך (מצוה תכ"א) מתחילה – עד "מדיני המצוה".
 (ומצוה תכ"ב) מתחילה – עד "והנני הודיעך".
- שכר מקיים המצוה, ודין המבטל:
מנחות (מד.:-) "אמר רב ששת" [4 שורות מלמטה] – עד המשנה, **וברש"י**.
ר"ה (יז.) "פושעי ישראל" [8 שורות מלמעלה] – "אבל המינין".
 ובהמשך "אמר מר" [9 שורות לפני הרחבות] – עד "דלא מנח תפילין".
- עוד בענין זה, ומתי צריך להניח התפילין:
שו"ע (סי' ל"ז סעיפים א' ב'), **ומשנ"ב** (שם).
ביאור הלכה (שם, ד"ה מצותן).
- הזהירות מלהסיח דעת עם התפילין, ומה נקרא היסח הדעת:
שו"ע (סי' ל"ח סעיף ד'), **ומשנ"ב** שם.
משנ"ב (סי' מ"ד סק"ג).

מקורות

תפילין (ב) – סדר ההנחה

הקדמה: אחר שלמדנו גודל מצוות תפילין, כעת נלמד מתי מניחים, מה מכוון בשעת ההנחה, סדר ההנחה והברכה, וכן פרטים בנוסח הברכה.

- שיניח תפילין לכל הפחות בזמן ק"ש ותפילה:
ברכות (יד:-טו.) "אמר עולא" [2 שורות מלמטה] – עד "ארחיץ כפי".
תוס' (ד"ה ומנח) "מ"מ יש לחלק" – עד "מלכות שמים".
רבינו יונה (ח. מדפי הרי"ף, ד"ה הרוצה).
- סדר ההנחה, והברכה:
מנחות (לו.) מתחילת העמוד – עד "יהו שתיים" [2 שורות לפני הרחבות].
תוס' (ד"ה וקשרתם).
- סדר ההנחה והברכה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' כ"ה סעיפים ג'-ח'), **ומשנ"ב** (שם).

מקורות

ציצית (ג) – כשרות החוטים כשנפסקו

הקדמה: אדם שנתלשו לו חלק מחוטי הציצית, באיזה אופן זה כשר, ומתי נפסל, מה יעשה כשמגלה שנפסל לו הציצית, ומה צריך ליזהר מחמת כן כששובש הציצית.

- גרדומי (שיירי) ציצית:
מנחות (לח:) "אלא אמר רבא" [21 שורות מלמעלה] – עד "דמינכר מצותיהו".
- נפסקו חוטים, מכמה הציצית נפסלת [כמה ביאורים בגמ' הנ"ל]:
רא"ש (מנחות, הלכות ציצית הלכה ז').
- נפסקו חלק מחוטי הציצית, מה השיעור לפסול ולהכשיר:
שו"ע (סי' י"ב), **ומשנ"ב** (שם).
- מה השיעור של כדי עניבה:
ביאור הלכה (שם, ד"ה אם נפסקו) "והחיי אדם הפריז על המידה..."
- הצורך לבדוק את הציצית קודם הלבשה:
שו"ע (סי' ח' סעיף ט'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

כיפה

הקדמה: אחד הסממנים הבולטים ביותר של יהודי הוא כיסוי ראשו, שחובש כיפה.
כעת נלמד: האם דבר זה הוא מנהג חסידות בעלמא, או שהוא מעיקר הדין.
בנוסף נלמד: מתי חובה גדולה שלא לגלות ראשו, כגון בבית הכנסת או בשעת התפילה, וכן אם מספיק כיסוי של כיפה או שצריך גם כובע או טלית.
כמו כן נלמד: מתי מותר לגלות ראשו.

- שלא להלך בלא כיסוי ראש, ושמביא ליראת שמים:
קידושין (לא). "אמר רבי יהושע בן לוי" [12 שורות מלמעלה] – עד "מראשי".
שבת (קנו): "דאימיה דר"נ..." [תחילת הרחבות] – עד המשנה.
- האם כיסוי הראש הוא חיוב, או מידת חסידות – תמיד, ובשעת התפילה:
ט"ז (סי' ח' אות ג').
משנ"ב (סי' ח' סק"ד).
- מתי צריך לכסות ראשו, ומתי מותר לגלות:
שו"ע (סי' ב' סעיף ו') מתחילה – עד "בגילוי הראש", **ומשנ"ב** (שם).
ביאור הלכה (שם, ד"ה ולא).
- כיסוי ראש בעת התפילה ובבית הכנסת:
שו"ע (סי' צ"א סעיפים ג'-ו'), **ומשנ"ב** שם.
ביאור הלכה (שם, ד"ה ויש).
- כיסוי ראש בברכת המזון:
משנ"ב (סי' קפ"ג סק"י) "כתב המג"א..."

מקורות

סעודה שלישית

הקדמה: בשבת יש חיוב לאכול חוץ מסעודת הבוקר עוד סעודה נוספת, כדי שסך הכל יאכל ג' סעודות בשבת.

כעת נלמד: מה הדין מי שלא אכל סעודה ראשונה, מתי זמן אכילת סעודה שלישית, מה צריך לאכול בה, ויתר דיניה.

- החובה לאכול ג' סעודות בשבת, ושכר המקיימה:
שבת (ק"ז): "ת"ר כמה סעודות..." [3 שורות מלמטה] – עד "תנן".
שבת (ק"ח). "א"ר שמעון בן פזי..." [10 שורות מלמטה] – עד "א"ר יוחנן".
- זמן אכילת סעודה שלישית, ואם אפשר לחלק סעודת הבוקר לשנים:
תוס' (שבת ק"ח. ד"ה במנחה).
- פרטי דיני סעודה שלישית:
שו"ע (ס' רצ"א).
משנ"ב (שם).
ביאור הלכה (שם).

מקורות

ציצית (ד) – מקום חיבור החוטים

הקדמה: כתוב בפסוק "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם", חוטי הציצית צריכים להיות מחוברים על כנפי הבגד, לכן אם יחבר את החוטים באמצע הבגד לא קיים בזה המצוה. כעת נלמד: מהו השיעור שנקרא כנף, והיכן בדיוק צריך לחבר החוטים לבגד. בנוסף נלמד: מה הדין כשהתמעט השיעור, על ידי שנפרם חלק מהבגד, או על ידי נקרע קצת מהבגד סביבות הנקב.

- מהו מקסימום המרחק שניתן להרחיק את הנקב משפת הבגד:

מנחות (מא:) [7 שורות מלמטה]

"אמר רב פפא הלכתא ד' בתוך שלש משולשת ארבע".

ביאור הדברים: שצריך שיהיה בציצית ד' חוטים, ושמקום חיבורם בבגד יהיה **בתוך שלש** אצבעות מהכנף [מהפינה], **משולשת** – דהיינו השתלשלות החוטים היוצאים יהיו באורך **ארבע אצבעות**.

- מהו המינימום מרחק שצריך למדוד משפת הבגד, ומה הדין כשנתמעט השיעור:

מנחות (מב.) "אמר ר' יעקב... [15 שורות מלמעלה] – עד "כתרי מינן".

- מקום חיבור החוטים בבגד, וכשנתמעט השיעור, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' י"א סעיפים ט' ו'), **ומשנ"ב שם**.

ביאור הלכה (ד"ה יעשה).

מקורות

ציצית (ה) – נקרע הבגד

הקדמה: הגמ' במנחות אומרת **"טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור, תוך שלש לא יתפור"**, ונאמרו בזה ג' ביאורים:

ביאור א': רש"י - מבאר שנקרע קרע כל שהוא, ורוצה לתפור הקרע, החשש הוא שישאר חוט מהתפירה, ויטעה לחשוב שהוא חוט של הציצית, ולכך אם הקרע תוך ג' אצבעות, לא יתפור, אך אם זה חוץ לג', שאז אין חשש שיחשוב את החוט לציצית, היות ואי אפשר לתלות ציצית חוץ לשלש, לכן יכול לתפור.

ביאור ב': רב עמרם לפי הרא"ש – מבאר שנתלש הכנף של הבגד לגמרי [עם הציצית או אפי' בלא הציצית], ורוצה לחבר אותו חזרה, והנידון הוא האם יש לחתיכה שנתלשה שם בגד, ועל זה אומרת הגמ' שאם החתיכה פחות מג' אצבעות, אין על זה שם בגד, ואפי' אם יחבר אותה חזרה על ידי תפירה, זה לא נחשב חיבור, ולא יועיל להטיל בה ציצית.

ביאור ג': רב עמרם לפי הנמוקי יוסף – מבאר שנתלש הכנף עם הציצית, ורוצה לחבר את הכנף חזרה עם הציצית שנשאר בו, והנידון האם כשנתלש הכנף עם הציצית, התבטל ממנו שם כנף, וממילא התבטל מזה שם ציצית, או שנשאר לחתיכה שם כנף, וממילא הציצית שעליה שמה ציצית, ויכול לחבר אותו חזרה כמות שהוא.

- נקרע חתיכה מהבגד, האם מותר לתפור אותה:

מנחות (מא.) [8 שורות מלמטה] **"אמר רחבה אמר ר' יהודה טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש לא יתפור", ופירוש רש"י שם.**

- נתלש כנף הבגד, מתי ניתן לתפור אותו בחזרה:

רא"ש (מנחות הל' ציצית סי' י"א) מתחילת הסימן – עד **"תניא נמי הכי"**.
נמוקי יוסף (מנחות דף ל"ז במהדורת עוז והדר), ד"ה חוץ לשלש.

- נקרע חלק מהבגד, מתי ניתן לתפור ומתי לא, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' ט"ו סעיפים ד' וה'), **ומשנ"ב שם.**

ביאור הלכה (ד"ה ולטעם, וד"ה כשר).

מקורות

ברכת המזון (א) – הקדמה

כתוב בתורה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך..." שכל מי שאוכל ושבע צריך לברך את ה', וזו מצוה מדאוריתא.
כעת נלמד את מקורות מצוה זו, ועוד כמה דינים ומעלות שנאמרו בה מחמת חשיבותה, והצורך לברך כראוי ובכוונה.

- [למעוניינים: מה המטרה בברכת המזון:
ספר החינוך (מצוה ת"ל) "ידוע הדבר..." – עד "ובלשון יתברך".
- המקור לברכת המזון מן התורה:
ברכות (מח: [16 שורות מהרחבות] "תנו רבנן מנין..." – עד "ביבנה תקנוה".
- מעלת הזהירות בברכה, ולאומרה בקול ובכוונה:
ברכות (טו.) "לא יברך אדם בהמ"ז בלבו ואם ברך יצא" [3 שורות מהרחבות]
ופירוש **רש"י** שם (ד"ה בלבו).
שו"ע (סי' קפ"ה סעיפים א'-ג'), **ומשנ"ב** שם.
- שלא להפסיק או להלך או להתעסק באמצע הברכה:
ברכות (נא:) "א"ר אבהו..." [3 שורות לפני סוף הפרק].
תוס' (שם, ד"ה והלכתא).
שו"ע (סי' קפ"ג מסעיף ח' עד סוף הסימן), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סי' קצ"א סעיף ג'), **ומשנ"ב** שם.
ביאור הלכה (שם, ד"ה אסור, וד"ה בעודו).

מקורות

ברכת המזון (ב) – נוסח הברכה

כתוב בתורה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך..." שכל מי שאוכל ושבע צריך לברך את ה', וזו מצוה מדאוריתא.

למעשה מה שברכת המזון היא מדאוריתא, זה רק ג' הברכות הראשונות, משה רבנו תיקן את הברכה הראשונה, [ברכת הזן], כשירד מן, יהושע תיקן את הברכה השניה [ברכת הארץ], כשנכנסו לארץ ישראל, ודוד ושלמה תיקנו את הברכה השלישית [בונה ירושלים].

הברכה הרביעית נתקנה מאוחר יותר, והיא מדרבנן, תיקנו אותה החכמים ביבנה, כשהרוגי ביתר ניתנו לקבורה.

כעת נלמד: את המקור לברכות אלו, והנוסח שלהם.

להעצמת החוויה

מומלץ לפתוח סידור, ולראות את נוסח ברכת המזון תוך כדי הלמידה.

- מי תיקן את הברכות שבברכת המזון:
ברכות (מח:) [7 שורות מלמעלה] "אמר רב נחמן..." – עד "דיעבד".
רש"י (שם, ד"ה ובשבת).
תוס' (שם, ד"ה מתחיל).
- דיונים בנוסח הברכה:
ברכות (מח:-מט.) "תניא" [3 שורות מלמטה] – עד "פליגי בה".
ברכות (מט.) "מאי הוי עלה" [3 שורות מהרחבות] – עד "אמר ליה רבי זירא".
- שלא להפסיק או להלך או להתעסק באמצע הברכה:
שו"ע (סי' קפ"ז מסעיף ב' עד סוף הסימן), ומשנ"ב שם.
שו"ע (סי' קפ"ח סעיפים א'-ד'), ומשנ"ב שם.

מקורות

שבת (ד) – צידת והריגת נחש

אחד מל"ט מלאכות האסורות בשבת הוא איסור צידה, שאסור לצוד בעל חיים בשבת. וכן להרוג בעל חיים בשבת, הוא גם כן איסור מל"ט המלאכות. כעת נלמד: כשאדם רואה בשבת נחש או עקרב, או בעל חיים אחר הועוקץ, האם מותר לו לצודו או להרוגו.

- צידת נחש ועקרב בשבת:
שבת (קז.) [5 שורות מסוף הפרק] "הצד נחש..." – עד סוף הפרק.
- הריגת בנחשים ועקרבים בשבת:
שבת (קכא:) "ועל עקרב" [10 שורות מהרחבות] – עד "אבא בר מרתא".
תוס' (שם, ד"ה ברצין) בסופו "ונראה לר"י וכן פירש ר"ח..."
- צידת נחשים בשבת, להלכה:
שו"ע (סי' שט"ז סעיף ז'), ומשנ"ב שם.
ביאור הלכה (ד"ה הצד).
שער הציון (אות ל"ט).
- הריגת בעלי חיים המזיקים בשבת, להלכה:
שו"ע (סי' שט"ז סעיף י'), ומשנ"ב שם.
שער הציון (אות ע"ב).
- צידת והריגת בעלי חיים המזיקים, הלכה למעשה:
ספר ארחות שבת (פרק ארבעה עשר אות כ"ב, ואותיות ל"ב – ל"ג).

מקורות

כבוד הספרים

ספרי הקודש צריך לנהוג בהם כבוד וקדושה, ויש בזה הרבה פרטי דינים, כגון לזורקם, להשתמש בהם, להשאירם פתוח, או להניחם במקום שיושבים, וכן האם צריך לעמוד מפניהם.

- האם ספרים שלנו (של דפוס) יש בהם קדושה:
שו"ע (סי' מ', תחילת סעיף ב'), **ומשנ"ב** (סק"ד).
- זריקת ספר, הפיכתו על הכתב, והשארתו פתוח:
עירובין (צח.) [14 שורות מלמטה] "אמר רב אחא..." – עד "הופכו".
שו"ע (יו"ד סי' רע"ז), **ובש"ך** וט"ז שם.
- עוד דינים בשמירת כבוד הספרים:
שו"ע (יו"ד סי' רפ"ב סעיף ב', סעיף ה', וסעיף ז').
ש"ך (שם, אותיות ח' וט').
- שימוש בספרים לצורך עצמי:
משנ"ב (סי' קנ"ד ס"ק ל"א) "אסור להשתמש בספר..." – עד הסוף.
- האם יש קדושה לשולי הדף:
שו"ע (סי' של"ד סעיף כ'), **ומשנ"ב** שם.
משנ"ב (סי' מ"ב ס"ק כ"ג) "מיהו אם התחיל..."
- הענין להרבות ספרים, ושיהיו לו ספרים חדשים:
ספר החינוך (מצוה תרי"ג) מתחילה – עד "מדיני המצוה".

מקורות

קריאת התורה (א)

כשעם ישראל הלך ג' ימים במדבר בלא ללמוד תורה, הורגש עליהם שדבר זה מאד חסר להם, ואי אפשר להתקיים כך, עמדו נביאים שבאותו הדור (משה רבנו) ותיקנו שיקראו בתורה בשני וחמישי ושב, כדי שלא יעברו ג' ימים ללא תורה.

אח"כ בימי עזרא הסופר, הוסיף לתקן ענין זה, שיהיו ג' עולים שכ"א מהם יקרא לכל הפחות ג' פסוקים, ושסך הכל יקראו לפחות עשרה פסוקים.

כעת נראה את מקור הדברים, ודיני הנהגת הציבור בזמן קריאת התורה

- מקור התקנה לקרוא בתורה בשני וחמישי:
ב"ק (פב.), "עשרה תקנות..." [9 שורות מלמעלה] – עד "עשרה בטלנין".
תוס' (שם, ד"ה כדי) מתחילה – עד "ואף ע"פ שעלה".
משנה מגילה (כא.) "בשני וחמישי..." – עד "בראשי חדשים".
- החיוב לקרוא בשני וחמישי בתורה:
שו"ע (סי' קל"ה סעיף א'), **ומשנ"ב שם**.
- יציאה דיבור או לימוד בזמן קריאת התורה:
ברכות (ח.) "אמר רב הונא..." [4 שורות מלמטה] – עד "ואינהו בדידהו".
תוס' (שם, ד"ה רב ששת).
סוטה (לט.) אמר רבא..." [3 שורות מלמעלה] – עד "אל ספר התורה".
- יציאה דיבור או לימוד בזמן קריאת התורה, להלכה:
שו"ע (סי' קמ"ו), **ומשנ"ב שם**.
ביאור הלכה (ד"ה אבל, שפיר, והנכון).
שער הציון (אות י"ח).

מקורות

קריאת התורה (ב) – הברכות

כשקוראים בתורה בציבור, צריך לברך ברכות התורה, מעיקר הדין היה מספיק שהעולה הראשון יברך בתחילת הקריאה, והעולה האחרון יברך בסוף הקריאה, אלא שחששו חז"ל שאנשים שיכנסו או ייצאו באמצע קריאת התורה, יחשבו שלא צריכים לברך לפני ולאחריה, לכך תיקנו שבכל עליה העולה מברך לפני ולאחריה.

כעת נלמד את מקור את הדברים, בנוסף נלמד אלו ברכות צריך לברך, ומה קורה אם טעה בברכה, מה צריך להקפיד שמברך, ומה עושים עם הספר תורה בזמן הזה.

- טעם התקנה שכל עולה לתורה מברך לפני ולאחריה:
מגילה (כא): "תנא הפותח..." [6 שורות מלמטה] – עד "ומשום היוצאין".
פירוש רש"י שם.
- האם צריך לסגור את הספר תורה בזמן שהעולה מברך:
מגילה (לב): "ת"ר פותח..." [תחילת העמוד] – עד "דאפכי להו".
- דיני הברכות שמברך העולה לתורה, ועוד פרטי דינים:
שו"ע (סי' קל"ט מסעיף ד' עד סוף הסימן), ומשנ"ב שם.
ביאור הלכה (ד"ה ורואה).

מקורות

תפילה (ג) – צורת העמידה

בזמן תפילת שמו"ע האדם עומד לפני הקב"ה, ומדבר אליו, ואם כשאדם מדבר עם אישיות חשובה כל שהיא, הוא מרגיש יראת הרוממות, והוא מדבר בצורה מכובדת, על אחת כמה וכמה כשעומד לדבר עם בורא עולם.

לרגש היראה יש ביטוי גם בשפת גוף של האדם, ולכן בודאי שזה יתבטא אצלו בצורת העמידה, ועוד. בנוסף: יש דברים שאדם עושה בצורה חיצונית, בכדי שזה יביא לו את הרגש הפנימי, ולכן לצורת העמידה בתפילה יש משמעות לשני הצדדים, זה ביטוי מבפנים לחוץ, וכן מבחוץ לפנים.

- צורת העמידה בתפילה:

ברכות (י'): "וא"ר יוסי..." [14 שורות מלמטה] – עד "רגל ישרה", וברש"י.

יבמות (קה): "דר' חייא..." [7 שורות מלמעלה] – עד "מקראות הללו", וברש"י.

שבת (י): "רבא שדי..." [8 שורות מלמעלה] – עד "קמיה מריה", וברש"י.

- צורת העמידה בתפילה, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' צ"ה), **ומשנ"ב** שם, **וביאור הלכה** (ד"ה צריך).

משנ"ב (סי' צ"א סק"ו).

רמ"א (סי' מ"ח) "ונהגו המדקדקים" ... **ומשנ"ב** (שם, סק"ה).

- החובה להתבונן לפני מי מתפלל [ההרגשה הפנימית תשפיע על החיצונית]:

מסילת ישרים (פרק י"ט באמצע) "הנה עיקר היראה"...

- ההתנהגות החיצונית משפיעה על ההרגשה הפנימית:

ספר החינוך (מצוה ט"ז) "דע כי האדם נפעל" ... – עד "לכן אתה".

מקורות

ראש חודש (א) – סעודה

עוד קודם שקיבלו ישראל את המצוות, ובהיותם עדיין בתוך מצרים, כבר ניתנה להם מצות קידוש החודש, מצוה זו היא מצוה מיוחדת מאד, שבה תלויים כל המועדים – כל השפעת המועדים מלמעלה, תלויה ועומדת לפי מה שיקבעו ישראל למטה. בזמן שהיה בית דין סמוכים (שנסמכו הדיינים ע"י הדיינים שלפניהם עד משה רבנו), היו מקדשים את החודש בבית דין, משראה הלל הנשיא (נכדו של רבי, מסדר המשנה) שהתרבו גזירות המלכות, וחשש שיבוא זמן שלא יוכלו לקדש את החודש, עמד הוא ובית דינו, שהיו סמוכים, וסדרו את הלוח שנה המוכר לנו, וקידשו מראש את כל ראשי החודשים עד הגאולה שתבוא במהרה בימינו. ביום ראש חודש יש מצוה להרבות בסעודה, אולם אין חיוב לאכול פת, ולכך אם שכח להזכיר ר"ח (יעלה ויבוא) בברכת המזון אינו חוזר.

- מצוה להרבות בסעודת ר"ח, ושהוצאות ר"ח חוזרות:
ירושלמי (מגילה ה.) "סעודת ר"ח וסעודת פורים מקדימין ולא מאחרין".
קרנן העדה (שם) בפ"י השני.
שו"ע (סי' תי"ט), **ומשנ"ב** שם.
- הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון:
שבת (כד.) "איבעיא להו... [12 שורות מלמעלה] – עד "בברכת המזון".
ברכות (מט.) "הדר יתיב" ... [3 שורות מלמעלה] – עד "לזכרון".
ברכות (מט:) "אמר רב אידי..." [7 שורות מלמעלה] – עד "עד כמה".
- הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תכ"ד), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סי' קפ"ח סעיף ז') מתחילתו – עד "וחול המועד", **ומשנ"ב** שם.

מקורות

החובה להלוות בעדים

מבואר בגמ' שאין להלוות מעות לחברו שלא בעדים, משום לפני עוור לא תתן מכשול, שיכול לגרום לו בכך נסיון לכפור בהלוואה. בנוסף מבואר שהמלווה שלא בעדים גורם קללה לעצמו, שיכול להיות שכשיבוא לתבוע את חובו הלווה יכפור, ובכך ייצא שם על המלווה שהוא מנסה להוציא כסף מאנשים שלא חייבים לו.

- הלוואה שלא בעדים, ומעשה בענין זה:
ב"מ (עה:) "אמר רב יהודה..." [4 שורות מהרחבות] – עד סוף הפרק, וברש"י.
ריטב"א (מגילה כח. ד"ה תיתי) "והנכון..." – עד "בלא עדים".
- להלוות ללא עדים וללא שטר, הלכה למעשה:
שו"ע חושן משפט (סי' ע' סעיף א'), מתחילה – עד "קללה לעצמו".
- האם החיוב הוא גם על הלווה:
כסף הקדשים (על השו"ע שם), בתחילת דבריו.
- לימוד זכות על האנשים שאינם מקפידים בזה:
ערוך השולחן (שם אות א')
פלפולא חריפתא (על הרא"ש ב"מ סוף פרק חמישי, אות ק') מתחילה – עד "ליישב מנהגא".
ספר שערי תורת הבית ב' להרב טשזנר (שער י"א פרק ב' אות ח').
ועי' שם בערה (נ"ד) שהביא מעשה נפלא על החפץ חיים.

מקורות

דיבורים בתפילה

תפילת שחרית שאנו מתפללים בכל בוקר, מורכבת מכמה חלקים, בתחילה יש את ברכות השחר, לאחר מכן אמירת קרבנות, בהמשך אומרים פסוקי דזמרה עם ברכה לפנייהם (ברוך שאמר) ולאחריהם (ישתבח), שבפסוקים אלו משבחים את הבורא לפני שנגשים לבקש את צרכינו, אח"כ מקיימים מצות קריאת שמע, עם ברכות לפנייה ולאחריה, ומיד מסמיכים לזה את התפילה שזה השמו"ע ברכות שאנו מתפללים.

נפסק להלכה, שממתי שמתחיל פסוקי דזמרה, אין לדבר, עד אחר התחנון שאחר שמו"ע.

- שלא לדבר מברוך שאמר עד סוף שמו"ע:
רא"ש (ברכות פרק חמישי הלכה ה').
מעדני יו"ט (על הרא"ש שם אות צ').
- שלא לדבר בין שמו"ע לתחנון, והסיפור המרתק עם רבי אליעזר:
ב"מ (נט:), מתחילת העמוד – עד "חוץ משערי הונאה".
שיטה מקובצת (שם, תחילת ד"ה לא שבקת).
- שלא לדבר מברוך שאמר עד תחנון שאחר שמו"ע, ולמה כן מותר להפסיק:
שו"ע (סי' נ"א סעיפים ד' וה'), **ומשנ"ב** שם.
- שלא לדבר בין ישתבח ליוצר, ומה הדין להניח תפילין:
שו"ע (סי' נ"ד סעיף ג'), **ומשנ"ב** (ס"ק ה', י"ג וי"ד).

מקורות

השגחה פרטית

העולם הוא מלשון העלם, משום שבמבט החיצוני העולם משדר טבע ומקרה, נראה כאילו הכל תלוי בהשתדלות ועשיית האדם, או בכוחות הטבעיים הפועלים בבריאה. אולם עיקר מטרתנו בעולם, הוא להתבונן ולגלות את האמת הפנימית שבבריאה, שהכל בגזירת עליון, ואין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזים עליה מלמעלה. כשעם ישראל היו במדבר, היתה הנהגה זו גלויה, הם היו מוקפים ענני כבוד, ואכלו לחם מן השמים, וכיום שהנהגה זו נסתרת, עלינו לגלותה על ידי קיום מצוות התורה, ועל ידי התבוננות ולימוד דברים אלו, שבזה אנו מכירים בכך שבורא העולם הוא המנהיג היחידי, משגיח ורואה את כל המעשים, ומנהיג על פי זה את עולמו.

גם בעת שהאדם עוסק בקיומו הגשמי, כבריאות פרנסה אכילה ושאר דברים, צריך לדעת שעושה כן רק משום שכך רצונו של הבורא, שיתגלה מתוך הטבע (הטבע גימטריא אלקים), והאמת היא שישועתו והצלחתו כלל לא מגיעים מתוך השתדלותו, אלא מכח רצונו ית'.

- הטעם שטוב לומר פרשת המן:

שו"ע (סי' א' סעיף ה'), ומשנ"ב שם (ס"ק י"ג)

- האמונה בבורא ובהשגחתו, יסוד כל התורה:

רמב"ן (על התורה, סוף פרשת בא) "ועתה אומר לך כלל..."

- חובת ההשתדלות – מול חובת הביטחון:

חובות הלבבות (שער הביטחון פרק ד') – בפירוש לב טוב

"ואתחיל לפרש את החלק הראשון..." – עד ופירוש הביטחון הנכון."

מקורות

עיסוק קודם התפילה

מיד כשאדם קם בבוקר, צריך להכין עצמו לתפילה, ומבואר בגמ' שאסור להתעסק קודם התפילה בצרכי עצמו, או לצאת לדרך, וכן אסור ללכת אל חברו לומר לו שלום, גם אסור לאכול ולשתות לפני שמתפלל.

טעם כל זה הוא משום שעצם הפניה או העיסוק בדבר אחר, מראה שיש דברים שחשובים לו יותר מכבוד שמים.

בנוסף יש ענין כמה שפחות להתעסק גם בדברים המותרים כדי שלא יתעכב על ידי זה מלהתפלל, ושלא יעבור זמן ק"ש ותפילה.

- להקדים שלום לחברו, או לצאת לדרך קודם התפילה:
ברכות (יד.) "אמר רב כל הנותן..." [5 שורות מהרחבות] – עד "לדרך פעמיו"
רבינו יונה (על הרי"ף, דף כ"א במהדורת עוז והדר) ד"ה ודווקא.
רשב"א (ברכות שם ד"ה אמר להו)
- לאכול ולשתות לפני התפילה:
ברכות (י.) "וא"ר יוסי..." [13 שורות מלמטה] – עד "מלכות שמים".
- דיני עיסוק ואכילה קודם התפילה:
שו"ע (סי' פ"ט סעיפים ב'-ד'), **ומשנ"ב שם**.

מקורות

שכר שבת

שכיר שעבודתו גם בשבת, בדבר המותר בשבת, כגון שומר או מלצר, אסרו חכמים לקבל שכר עבור עבודתו בשבת, ומבואר ברש"י בכתובות (סד.) שזה גזירה משום מקח וממכר. ביאור הדברים, שחז"ל אסרו לעסוק במקח וממכר בשבת, שמא יכתוב, והיות שאסרו מקח וממכר, אסרו גם שכר שבת שהוא נראה כמקח וממכר, והוא בכלל האיסור. ויש חולקים וסוברים שאין זה בכלל מקח וממכר, אלא היות וזה נראה כמקח וממכר לא רצו חכמים להתיר לכתחילה לקבל תשלום עבור שכר שבת, ולכן לדעה זו, בשכיר לצורך מצוה, כחזן ובעל תוקע, התירו לו לקבל שכר שבת. יש אופן בו מותר לקבל שכר שבת, והוא כשמבליע את השכר בשכר שאר הימים, ולא נראה שמשלם במיוחד עבור שבת.

- האיסור לקבל שכר שבת:

ב"מ (נח.) "השוכר את הפועל" [18 שורות מלמטה] – עד "מאי לאו", וברש"י **רש"י כתובות (ס"ד. ד"ה כשכר שבת).**

- הדעות אם מותר לקבל שכר שבת במקום מצוה, ושאינו רואה בזה סימן ברכה: **פסחים (נ:) "ת"ר ד' פרוטות..."** [13 שורות מלמטה] – עד "אין כותבין". **טור (לקראת סוף סי' תקפ"ה) "מה שאין כן בספרד..."** – עד "גוררת עבירה". **בית יוסף (שם, ד"ה ולא ידעתי).**

- דיני שכר שבת, הלכה למעשה: **שו"ע (סי' ש"ו סעיפים ד'-ה'), ומשנ"ב שם.**

מקורות

קשת

לאחר המבול כרת הקב"ה ברית עם נח שלא יביא עוד מבול לשחת הארץ, ונתן על זה אות, והוא הקשת, שבכל פעם שיבוא העולם למצב של מידת הדין עד כדי מבול, תראה הקשת בענן. ומבואר בגמ' שהרואה קשת מברך ברכה, ודנה הגמ' מה נוסח הברכה כמו כן מבואר במסכת חגיגה, שאסור להסתכל על הקשת, וביאר רש"י "לפי שהוא מראה כבוד ה'".

- הברכה על ראיית קשת:

ברכות (נט.) "וא"ר אלכסנדר" [14 שורות מלמטה] – עד "על ההרים".
רש"י (שם, ד"ה צריך שיפול).

- האיסור להסתכל בקשת:

חגיגה (טז.) "כל שלא..." [5 שורות מהרחבות] – עד "בשם המפורש".
טור (תחילת סי' רכ"ט) – עד "ואסור להסתכל בו הרבה".
בית יוסף (שם, ד"ה ואסור להסתכל).

- טעם מדוע עיניו כהות:

מהרש"א (חגיגה שם, ד"ה כל המסתכל).

- דיני ברכה על ראיית קשת, והאיסור להסתכל בו, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' רכ"ט סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
ביאור הלכה (ד"ה הרואה).

- חידושו המיוחד של הנצי"ב שיש ב' סוגי קשת, של מבול – ושל ברכה:

העמק דבר (עה"ת, פרשת נח פרק ט' פסוקים י"ד-ט"ז).

מקורות

קדימה בברכות

היה מונח לפניו כמה מיני פירות, כשכולם מאותו הברכה, מברך על אחד מהם ופוטר את כולם, אלא שעלינו לדעת על איזה מהם יברך. כמו כן כשיש כמה מינים עם ברכות שונות, יש לדון האם צריך להקדים לברך ברכה אחת קודם ברכה אחרת, ואם כן איזו ברכה. מקור הנידון מתחיל מהמשנה במסכת ברכות, בה נחלקו ר' יהודה וחכמים, דעת ר"י שיש חשיבות לשבעת המינים ולכן יברך עליהם, ודעת חכמים להחשיב את הפרי החביב על המברך שעליו יברך.

- היו לפניו כמה מיני פירות, על מה יברך תחילה:
משנה בברכות (מ:) "היו לפניו מיני הרבה..." [סוף המשנה].
ברכות (מא.) "היו לפניו..." [5 שורות מלמעלה] – עד "מיתיבי".
שם "פליגי בה..." [באמצע העמוד] – עד "שמן ודבש".
ברכות (מא:) "רב חסדא..." [7 שורות מלמעלה] – עד "ונשמעין".
תוס' (שם, ד"ה זה).

- על מה יברך תחילה? כמה דעות להלכה:
רא"ש (ברכות פרק שישי הלכה כ"ה).
רבינו יונה (דף כט. מדפי הרי"ף, עמוד ע"ז במהדורת עוז והדר) "הלכך הוה ליה..." – עד "ובכאן יש לשאול".

- דיני הקדימה בברכות, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' רי"א סעיפים א'-ד'), ומשנ"ב שם.

מקורות

ט"ו בשבט

ביום ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות (לשיטת ב"ה, ולהלכה), לענין מעשרות, שאין לעשר מפירות של שנה זו על פירות של שנה אחרת, וזמן חילוף השנה הוא בט"ו בשבט. וכן לענין ערלה ורבעי, שזמן מעבר השנה הוא בט"ו בשבט. יום זה אינו יום טוב שיהא אסור בעשיית מלאכה, ואין מזכירים אותו בתפילה, ומכל מקום יש בו מעלה שאין אומרים בו תחנון, ואין מתענים בו. בנוסף נהגו להרבות בפירות האילן ביום זה, וכן מובא להתפלל על האתרוג שיגדל נאה ומהודר.

- שלא אומרים תחנון, והמנהג להרבות בפירות האילן:
שו"ע (סי' קל"א סעיף ו'), **ומשנ"ב** (שם, ס"ק לא-לב).

- שאין גוזרים תענית ציבור בט"ו בשבט:
שו"ע (סי' תקע"ב סעיף ג').

- אם חתן מתענה ביום חופתו כשחל בט"ו בשבט:
שו"ע (סי' תקע"ג), **ומשנ"ב** (שם, סק"ז).

- תפילה על האתרוג:
ספר טעמי המנהגים (אות תתס"ו)

העתק מספר טעמי המנהגים: "טעם שאמר התנא במתניתין בא' בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש וב"ה אומרים בט"ו בו, לשון יחיד, ולא אמר לאילנות, כמו באינך, לרמז מה שקיבלנו מרביתינו להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר ומהודר שיזמין השי"ת בעת המצטרך למצוה, כי הנה זה היום אשר עולה השרף באילנות, והוא ראשית יסוד הצמיחה, שיזמין לו השי"ת לעת המצטרך את הפריץ הדר, וזה שרמז התנא באמרו לשון יחיד, לאילן, להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה למצוה" (בני יששכר)

מקורות

שהחיינו – בפרי חדש

דבר המשמח שבא מזמן לזמן, תיקנו חכמים לברך על זה ברכה מיוחדת, ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". מעיקר הדין מברך בשעת ראיית הפרי החדש, אלא שהמנהג כיום לברך בשעת האכילה. עלינו ללמוד על איזה פרי מברך, מה הדין כשיש לו כמה פירות חדשים, ומה הדין בפרי שיש בו כמה סוגים, האם יש עוד מאכלים שמברכים עליהם שהחיינו, ומה הדין בריח חדש. עוד עלינו לדעת מה מברך קודם, על הפרי או שהחיינו, וכן אם אכל בלא שברך, האם הפסיד את הברכה.

- ברכת שהחיינו בראיית פרי חדש:
עירובין (מ): "ואמר רבה..." [5 שורות מהרחבות] – עד "מית'בי".
רש"י (שם, ד"ה אקרא).
רא"ש (שם, פרק ג' סי' י') "ונהגו העולם לקבוע הברכה בשעה שאוכל ממין חדש"
- מצוה לאכול מעט מכל פרי חדש:
ירושלמי (קידושין פרק ד' הלכה י"ב).
- דיני ברכת שהחיינו על פרי חדש, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' רכ"ה סעיפים ג'-ז'), ומשנ"ב (שם).
באר היטב (אות ו')
ביאור הלכה (ד"ה פרי).
שער הציון (אות ט"ז, וסוף אות י"ח).

מקורות

כשרות המאכל (א) – טריפה

כשנכנסים למסעדה לאכול, אנו בודקים קודם לכן שיש לה כשרות טובה, הסיבות שצריך שיהיה השגחת כשרות על האוכל – הם רבות, אחת מהם היא שחובה לבדוק שהאוכל המוגש אינו בשר טריפה.

מהו בשר טריפה? כתוב בפרשת משפטים (שמות כ"ב ל') **"וּאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׂר בְּשַׁדֵּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָל בֶּשֶׂר תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ"**, ופירוש הפסוק הוא, שבהמה ההולכת בשדה ובא חיה טורפת ופצעה אותה, [פציעה כזו שהיא עתידה למות תוך י"ב חודש], היא נאסרת באכילה, גם אם ישחטו אותה. כמו כן אם יש חולי בבהמה שגורם שהיא לא תוכל לחיות י"ב חודש, גם כן נחשבת לטריפה.

- הטעם למה אסרה תורה לאכול טריפה:
ספר החינוך (מצוה ע"ג) מתחילה – עד "דיבר הכתוב בהווה".
 עוד שם "משרשי המצוה..." – עד "דיני המצוה".
- טעם האיסור לדעת הנצי"ב:
העמק דבר (שמות כ"ב ל').
- איסור אכילת בשר טריפה:
טור (יו"ד סי' כ"ח), מתחילה – עד "ויש מיני חולאים".
- החובה לאכול עם הכשר:
נדחי ישראל (לבעל החפץ חיים פרק כ"ט).

מקורות

הלואה לעני

כתוב בפרשת משפטים (שמות כ"ב כ"ד) "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" וגו', ומבואר בחז"ל (מובא ברש"י שם) שהוא מחוייב בכך, כלומר שיש חיוב על אדם שמגיע אליו עני ומבקש הלואה, להלוות לו מכספו.

- החיוב להלוות לעני, ומטרת מצוה זו:
ספר החינוך (מצוה ס"ו).

- כמה פרטי דינים במצות הלואה:
אהבת חסד (חלק א' פרק א').

מקורות

עונג שבת

יש מצוה לכבד את השבת, ויש מצוה לענג את השבת, והפליגו חז"ל בגודל שכרו של המענג את השבת, בשביל כך צריך האדם לטרוח ולסדר מערב שבת, את כל ההכנות הנדרשות לשם כך, ואף להוציא מכספו בשביל זה, ומבואר בחז"ל שהוצאות אלו לא נכללות בחשבון ההוצאות שנגזר על האדם בר"ה.

- גודל שכר המענג את השבת, ובמה מענגו:
שבת (ק"ח.-): "א"ר יוחנן... [2 שורות מלמטה] – עד "כסא דהרסנא".
- הוצאות שבת חוזרות:
ביצה (טו:): "אמר ר' יוחנן... [6 שורות מלמטה] – עד "ואני פורע".
ביצה (טו:-טז): "תני רב תחליפא... [שורה אחרונה] – עד "יום יום".
- תקנת עזרא לעשות כביסה ביום חמישי:
ב"ק (פב.) "עשרה תקנות תיקן עזרא..."
ובהמשך העמוד "ושיהיו מכבסין בחמישי בשבת, משום כבוד שבת".
- דיני עונג וכבוד שבת, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' רמ"ב), **ומשנ"ב** שם, **וביאור הלכה** (ד"ה זכר).
שו"ע (סי' ר"נ סעיף ב').

מקורות

כבוד שבת – רחיצה

יש מצוה לכבד את השבת, וכלול בזה שצריך להכין גופו לשבת, על ידי שירחץ גופו, יגזוז ציפורניו, ויסתפר אם נצרך לכך.

- מצוה לרחוץ בערב שבת בחמין:
שבת (כה:): "רבי ישמעאל אומר..." [5 שורות מלמעלה] – עד "ת"ר איזה".
- זריקת ציפורנים:
מו"ק (יח.) "אמר רב שמן בר אבא..." [20 שורות מלמעלה] – עד "אשתני".
- הכנות הגוף לכבוד שבת:
שו"ע (סי' ר"ס סעיף א'), **ומשנ"ב** שם, **וביה"ל** שם.
- סדר גזירת הציפורניים:
ספר שערי השבת (להרב טשזנר שער ח' פרק ד').

מקורות

אדר – ד' פרשיות

משנכנס אדר מרבבים בשמחה, משום הניסים שהיו להם לישראל בימים אלו, י"א שהכוונה לכל חודש אדר, וכמו שכתוב במגילה "והחודש אשר נהפך מיגון לשמחה" וגו', וברש"י בתענית משמע שהכוונה גם לחודש ניסן. כעת נלמד את המקורות לזה, ומה זה אומר למעשה. בנוסף נלמד מהו הטעם לתקנה לקרוא ד' פרשיות: שקלים, זכור, פרה, והחודש, בחודש זה.

- המקור להרבות בשמחה, ומזלו הטוב של חודש אדר:
תענית (כט.:-) "משנכנס אב..." [2 שורות מלמטה] – עד "דבריא מזליה".
רש"י (שם ד"ה משנכנס).
משנ"ב (סי' תרפ"ו סק"ח).
הליכות שלמה (מועדים סוף פרק י"ח, ארחות הלכה 36).
דרך שיחה (פרשת מקץ עמ' קפ"ז).
- קריאת ד' פרשיות בחודש אדר:
משנה מגילה (כט.), וברש"י שם.
גמ' מגילה (ל.:-) "תנו רבנן..." [6 שורות מלמטה] – עד "בחמישית".
- טעם התקנה לקרוא ד' פרשיות:
שו"ע (סי' תרפ"ה סעיפים א'-ד'), ו**משנ"ב** שם (סק"א, ותחילת סק"ב).

מקורות

תענית אסתר

נהגו ישראל להתענות ביום י"ג באדר, וצום זה נקרא תענית אסתר, הטעם לתענית זו, משום שביום זה נקהלו היהודים בעריהם להלחם ולעמוד על נפשם, והיות שידעו שהנצחון אינו תלוי בכח, אלא בסיעתא מן שמיא, לכן ההכנה שלהם היתה בזה שצמו והרבו בתפילות ותחנונים. ולזכר זה אנו מתענית בכל שנה ביום זה, כדי לזכור שהי"ת שומע לתפילתנו, ובפרט לתפילה בעת צרה, ושזו הדרך הנכונה להתמודד עם הצרה. מה שרגילים לחשוב שהטעם הוא משום שאסתר צמה ג' ימים, זה באמת טעם למנהג אחר שיש המתענים ג' ימים (שני וחמישי ושני שאחר פורים), זכר לתענית שאסתר צמה, ואף שאסתר צמה בחודש ניסן, לא רצו לעשות כן בחודש זה, משום שבו נגאלו אבותינו, והוקם המשכן, ולכך הקדימו את זה לחודש אדר.

- המקור והטעם לצום בתענית אסתר:
רא"ש (מגילה פרק א' הלכה א'), "ופירש ר"ת..." – עד "והוקם המשכן".
טור (סי' תרפ"ו).
בית יוסף (שם) "כתוב בשבלי הלקט..." – עד סוף הסימן.
- הלכות תענית אסתר:
שו"ע (סי' תרפ"ו סעיפים ב'-ג'), **ומשנ"ב** שם.
- לשטוף את הפה, ולצחצח שיניים, בתענית אסתר:
שו"ע (סי' תקס"ז סעיף ג') **ומשנ"ב** (ס"ק י"א).
- שכח שיש צום, ואכל:
שערי ימי הפורים (להרב טשזנר – שער א' פרק ד' אות י"ד).

מקורות

פורים – קריאת המגילה

אחד מהמצוות דרבנן היא קריאת המגילה בפורים, ומבואר בגמ' דקריאת המגילה היא כאמירת הלל על הנס הגדול שעשה לנו ה' ביום זה.
כעת נלמד מתי צריך לקרוא, ומה הדין כשהפסיק באמצע, חיסר תיבות, התנמנם ועוד.

- חיוב קריאת המגילה בפורים, ביום ובלילה:
מגילה (ד.) "ואריב"ל חייב..." [14 שורות מלמטה] – עד "לעולם אודך".
מגילה (יד.) "ת"ר ארבעים..." [13 שורות מלמעלה] – עד "בין לרבא".
שו"ע (סי' תרפ"ז סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
- דינים שונים בקריאת המגילה:
משנה מגילה (יז.) "הקורא..." – עד גמ' "תנא וכן".
מגילה (יח.) "קראה על פה..." [3 שורות מתחילת הרחבות] – עד "זכור בפה".
מגילה (יח.-:) "ת"ר קראה סירוגין..." [שורה אחרונה] – עד "מידכר".
שו"ע (סי' תר"צ סעיפים ג'-ז', וסעיף י"ב), **ומשנ"ב** שם.
שער הציון (שם אות י"א).

מקורות

פורים – קריאת המגילה (ב)

דינים נוספים בקריאת המגילה :

שהקורא צריך לכוון להוציא, והשומע צריך לכוון לצאת.

שקוראים עשרת בני המן בנשימה אחת

המנהג לפשוט המגילה כאיגרת.

המנהג להכות את המן.

האם צריך לקרוא המגילה בעשרה דווקא, ועוד...

- שצריך כוונה לצאת ולהוציא:

משנה ר"ה (כז): "וכן מי..." – עד סוף המשנה.

ר"ה (כט): "מיתבי..." [2 שורות מלמעלה] – עד המשנה.

- שקוראים עשרת בני המן בנשימה אחת:

מגילה (טז): "ואת פרשנדתא..." [באמצע העמוד] – עד "אזדקיפו".

תוס' (שם, ד"ה צריך).

- כמה דינים בקריאת המגילה, הלכה למעשה:

טור (סי' תר"צ): "וצריך שיכוון..." – עד סוף הסימן.

דרכי משה (שם, אות ג').

שו"ע (סי' תר"צ, מסעיף י"ד עד סוף הסימן), ומשנ"ב שם.

שער הציון (אות נ"ז).

מקורות

פורים – משתה ושמחה

אחת המצוות הבולטות ביום הפורים היא מצות משתה ושמחה, שקיומה הוא על ידי אכילת סעודה, ושתיית יין, אנו נלמד את המקור לזה בדברי חז"ל, ואיך זה למעשה מתוך דברי השו"ע והמשנ"ב.

- סעודת פורים, ומשתה היין:

מגילה (ז): "אמר רבא מיחייב..." [17 שורות מלמעלה] – עד המשנה.

מאירי (מגילה שם).

מהרש"א (שם, ד"ה קם).

- הלכות סעודת פורים, והחייב לבסומי, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' תרצ"ה סעיפים א' וב'), **ומשנ"ב** שם.

ביאור הלכה (ד"ה חייב, וד"ה עד).

שער הציון (אותיות ד' ה' י"ב).

- מדוע תקנו לשמוח על ידי דברים גשמיים, בשונה מחנוכה:

משנ"ב (סי' תר"ע סק"ו).

מקורות

פורים – משלוח מנות

אחת המצוות בפורים היא משלוח מנות איש לרעהו, כעת נלמד מה מטרת המצוה, באיזו צורה מקיימים אותה, מה שיעורה, ועוד דינים נוספים.

- מצות משלוח מנות, ושיעורה:
מגילה (ז.ז): "ומתנות לאביונים" [3 שורות מלמטה] – עד "להדדי".
רבנו נסים (מגילה שם, דף ח' מדפי הרי"ף במהדורת עוז והדר).
ריטב"א (שם, ד"ה תני).
- מצות משלוח מנות ושיעורה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תרצ"ה סעיף ד'), **ומשנ"ב** שם.
ביאור הלכה (ד"ה חייב לשלח, וד"ה או).
- כל הפושט יד נותנים לו:
ב"מ (עח): "דתניא מגבת פורים..." [9 שורות מלמעלה] – עד "ורשב"ג מיקל"
ריטב"א (שם, ד"ה ואין מדקדקין).
שו"ע (סי' תרצ"ד סעיף ג'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

פסח – מצה שמורה

כתוב בפסוק "ושמרתם את המצות", ונלמד מזה שצריך להשגיח על המצות שלא יבואו לידי חימוץ, וכן שהשגחה זו וכל ההתעסקות עם המצות, צריך להיות לשם מצוה. כעת נלמד כמה שיטות ממתני צריך להשגיח על המצות, האם כבר מהקצירה או מהטחינה, או רק מזמן שמתחיל ללוש את הבצק. וכן נלמד שצריך להזהר שלא לאפות בקמח חם, בכדי שלא לגרום למהר את החימוץ. עוד נלמד שעסק המצות צריך להיות לשם מצוה, ולכך צריך לדעת אלו דברים צריכים להעשות דווקא על ידי יהודי, ודווקא על ידי גדול שיכול לכוון לשם מצוה. בנוסף נראה את גודל הענין להתאמץ ולהזיע בהכנת המצות.

- מצה צריכה שמירה שלא תחמיץ, ושצריך שיהיה לשם מצוה:
פסחים (לח.:-) "אמר רבה..." [שורה אחרונה] – עד "לשום זבח", **וברש"י**.
- נידון ממתני צריך לשמור את המצה:
רא"ש (פסחים פרק שני הלכה כ"ו) "ונהגו באשכנז וצרפת..." – עד הסוף
- שמירה משעת קצירה או טחינה:
שו"ע (סי' תנ"ג סעיף ד' וז', והרמ"א בסעיף ח', וסעיף ט'), **ומשנ"ב שם. ביאור הלכה (ד"ה טוב, וד"ה ולפחות).**
- השמירה בשעת האפיה, ושצריך להיות לשם מצוה:
שו"ע (סי' ת"ס סעיפים א'-ב'), **ומשנ"ב שם. ביאור הלכה (ד"ה וקטן).**

מקורות

שבת הגדול

שבת שלפני פסח נקרא שבת הגדול, ונאמרו בזה כמה טעמים, או מפני הנס שנעשה בשבת זו, כאשר היו ישראל במצרים ולקחו שה לפסח כפי שציווה אותם ה', והמצרים שראו זאת באו לפגוע בהם ולא יכלו, או משום החיוב לדרוש בשבת זו בהלכות הפסח. בנוסף נלמד שיש שנהגו לומר חלק מההגדה בשבת זו, ויש שחלקו על מנהג זה. וכן שיש חיוב ללמוד ולעסוק בהלכות פסח, שלושים יום קודם הפסח, ובפרט בפסח עצמו.

- מדוע שבת שלפני פסח נקרא שבת הגדול:
תוס' (שבת פז: ד"ה ואותו).
טור (סי' ת"ל), ודרישה (שם אות א')
לבוש (שם). [מובא בנספחים].
כל בו (סי' מ"ז). [מובא בנספחים].
שיבולי הלקט (סדר פסח סי' ר"ה). [מובא בנספחים].
- אמירת ההגדה בשבת הגדול:
סידור עמודי שמים (להיעב"ץ, בפ"ה על ההגדה). [מובא בנספחים].
- דרשת שבת הגדול – ולימוד הלכות פסח:
שו"ע (סי' תכ"ט תחילת סעיף א'), ומשנ"ב (ס"ק א' וב').
ערוך השולחן (סי' תכ"ט סעיף ו') [מובא בנספחים].
- שבת הגדול – כמובא בשו"ע:
שו"ע (סי' ת"ל), ומשנ"ב שם.
ביאור הלכה (ד"ה במנחה).

מקורות

בדיקת חמץ – וביטול חמץ

בליל י"ד ניסן יש מצוה לבדוק את הבית בנר שלא נשאר חמץ, ואת החמץ שמוצאים לבער מן העולם. בנוסף יש מצוה על כל אחד לבטל את החמץ בליבו, וזהו הנוסח של "כל חמירא..." שאומרים לאחר בדיקת חמץ, ושוב לאחר שריפת חמץ. נאמרו כמה טעמים מדוע באיסור זה הצריכו בדיקה אחריו, ולא מספיק לבער את החמץ שיודע שיש לו, וכן מדוע לא מספיק לבטל אותו בלבו. דין נוסף הוא זמן הבדיקה, ושאלין להשהות מצוה זו, אלא מיד בבוא העת עליו להתחיל לבדוק.

- מצות בדיקת חמץ – וביטול חמץ:
משנה פסחים (ב.), וברש"י שם.
פסחים (ז-ז.) "אמר רב יהודה..." [18 שורות מלמטה] – עד "דאמר רב גידל"
- טעם הבדיקה והביטול, והאם זה דאורייתא:
תוס' (פסחים ב. ד"ה אור), מתחילה – עד "ונראה לרשב"א".
רבינו ניסים (עמוד א' במהדורת עוז והדר), "אלא כך הוא עיקרן של דברים..." – עד "ומשמע דתנא".
עוד שם, "ומה שהצריכו חכמים..." – עד "לאור הנר".
- זמן הבדיקה, והאיסור להתעכב ולהתעסק קודם:
פסחים (ד.) "והשתא דקיימא לן..." [14 שורות מלמעלה] – עד "בעו מיניה".
שו"ע (סי' תל"א), **ומשנ"ב שם**.
- מצות ביטול החמץ, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תל"ד סעיפים ב'-ג'), **ומשנ"ב שם**.

מקורות

ערב פסח שחל בשבת

בשנה שערב פסח חל בשבת, אי אפשר לבדוק חמץ בליל י"ד שהוא ליל שבת, וכן אי אפשר לשרוף את החמץ ביום. משום כך ישנם כמה וכמה דינים הנוגעים לשנה זו, וכעת נבארם.

- זמן ביעור חמץ בערב פסח שחל בשבת:
פסחים (מט.) מתחילת העמוד – עד המשנה השניה.
פסחים (יג.) "דתני' ארבעה עשר..." [10 שורות מלמעלה] – עד "לא לבער".
- כמה דינים בערב פסח שחל בשבת:
שו"ע (סי' תמ"ד סעיפים א'-ב', וד'-ו'), ומשנ"ב שם.
ביאור הלכה (ד"ה ומשיירין).
- עוד כמה פרטי דינים, הלכה למעשה:
ספר שער המועדים (להגרי"ד ספטימוס - פסח, דיני ערב פסח שחל בשבת), אותיות ט"ו, י"ז-י"ט, כ"ד, ל"א, מ"א-מ"ב [מובא בנספחים].

מקורות

ליל הסדר – הסיבה

תקנו חכמים שאת אכילת המצה ושתיית הד' כוסות צריך לשתות בהסיבה דרך חירות, ודבר זה מעכב.

כעת נלמד מה היא צורת ההסיבה, מי חייב בה, ומה הדין אם שכח להסב.

- חיוב אכילת המצה ושתיית הד' כוסות בהסיבה:
משנה פסחים (צט): "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב".
פסחים (קח): "ואפילו עני..." [16 שורות מלמעלה] – עד סוף העמוד.
רשב"ם (שם), ותוס' (שם).
- סיכום דיני הסיבה:
רא"ש (פרק עשירי סימן כ'), ובהגה"ה שם.
- דיני הסיבה, הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תע"ב סעיפים ב'-ז'), ומשנ"ב שם.
ספר שערי ימי הפסח (להרב טשזנר – שער ז' פרק ב') – אותיות: א', ט'-י"ב, י"ד.

מקורות

ליל הסדר – אפיקומן

בליל הסדר לאחר גמר הסעודה, אוכלים עוד מצה, ונקרא "אפיקומן", היות ובזמן חז"ל היו קוראים למנה האחרונה אפיקומן, ומצה זו נאכלת זכר לקרבן פסח שלא היו אוכלים אחריו שום דבר, ולכן נקרא אפיקומן, שמצה זו היא המנה האחרונה. כעת נלמד מהו שיעור האכילה, מתי צריך לאכול, שאין לאכול אחריה, ומה הדין לשתות, ועוד...

- אכילת אפיקומן:

פסחים (ק"ט:קכ.) מהמשנה – עד "אמר רבא".

פסחים (קכ:) "אמר רבא..." [7 שורות מלמטה] – עד "פשיטא".

רא"ש (פרק עשירי סימן ל"ד) "ולפי זה היה נראה..." – עד הסוף.

- אכילת אפיקומן, ושלא לאכול אחריו שום דבר:

שו"ע (סי' תע"ז סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.

שו"ע (סי' תע"ח סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.

רמ"א (סי' תע"ו סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.

שו"ע (סי' תפ"א), **ומשנ"ב** שם.

- תליית חתיכת אפיקומן לסגולה:

באר היטב (סוף סימן תע"ז).

משנ"ב (סי' ת"ק ס"ק ט"ו) "ולעשות נקב בחתיכת האפיקומן..."

מקורות

קרבן העומר

נצטווינו בתורה להקריב מנחת העומר ביום ט"ז ניסן, שהוא יום שני של פסח. מצוה לקצור שעורים אלו בלילה שלפני, וצריך שיהיה מארץ ישראל, ולכתחילה כמה שיותר סמוך למקדש.

בזמן שבית המקדש היה קיים, היו רבים מישראל מתאספים לחזות במעמד קצירת השעורים למנחת העומר, היה ענין לעשות מזה עסק גדול, כדי לפרסם את הזמן הנכון כפי שלמדו חכמים מן התורה, שהוא ממחרת יום טוב של פסח, ולא כפי שסברו הבייתוסים שהוא במוצאי שבת, ולכן מעמד זה היה מיוחד ומענין, כפי שנלמד.

- מצות קרבן העומר מן התורה:
ויקרא (פרק כ"ג פסוקים ט"ז-י"ד), וברש"י שם.
- קצירת והבאת העומר:
מנחות (סד:) מהמשנה – עד "הנהו שלש נשים".
משניות מנחות (סה.) (יט.) (סז:)
- סדר קצירת העומר והבאתו:
רמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פרק ז' הלכות ג' י"ב).
- טעם המצוה:
ספר החינוך (מצוה ש"ב) "משרשי המצוה..." – עד מיגון לשמחה.

מקורות

איסור "חדש"

כתוב בתורה (ויקרא כ"ג, י"ד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלקיכם" וגו', שאסור לאכול מהתבואה החדשה כל זמן שלא הקריבו את העומר. ובזמן הזה שאין קרבן העומר קרב, האיסור הוא בכל יום הקרבת העומר, דהיינו ט"ז בניסן. **בארץ ישראל** בדרך כלל זורעים בתחילת החורף וקוצרים לאחר פסח, ואין בזה איסור חדש. **בחו"ל** יש מקומות שהזריעה והקצירה בזמנים אחרים, ויוצאת תבואה חדשה [דהיינו תבואה שהשרישה וגדלה לאחר ט"ז בניסן] לשוק, קודם ט"ז בניסן של שנה אח"כ, ובעבר שלא היה יבוא ויצוא כפי שקיים היום, היו מקומות שמאד התקשו להקפיד לקיים איסור זה, ולכן מוצאים שהפוסקים מצאו היתרים ולימוד זכות על העולם שלא הקפיד בזה.

- איסור חדש מן התורה:

ויקרא (פרק כ"ג פסוקים ט"ז-י"ד), [בעיקר פסוק י"ד], **וברש"י** שם.

מנחות (סח.-): מהמשנה – עד המשנה.

- טעם המצוה:

ספר החינוך (מצוה ש"ג).

- איסור חדש – פרטי הדינים:

טור (יו"ד סי' רצ"ג), **ושו"ע** (שם, סעיפים א-ג).

שו"ע (או"ח סי' תפ"ט סעיף י'), **ומשנ"ב** שם.

- החשש לאיסור חדש בימינו:

ספר שערי תורת הבית (הרב טשזנר, סימן י' פרק ה') [בעיקר אותיות ה-יג]

מקורות

ספירת העומר (א)

כתוב בתורה (ויקרא כ"ג, טו-טז) "וספרתם לכם ממחרת השבת... שבע שבתות תמימת... תספרו חמשים יום" וגו', שמצוה על כל אחד ואחד לספור מיום שני של פסח חמישים יום, עד חג השבועות. כעת נלמד את טעם המצוה, ואופן הספירה.

- מצות ספירת העומר:

ויקרא (פרק כ"ג פסוקים ט"ו-ט"ז), **וברש"י** שם.

מנחות (סה:י-יז) "ת"ר וספרתם לכם" [10 שורות מלמטה] – עד "אמר רבא"

- טעם המצוה:

ספר החינוך (מצוה ש"ו), "משרשי המצוה" – עד "מדיני המצוה".

- דיני ספירת העומר, הלכה למעשה:

שו"ע (סי' תפ"ט סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

מנהגי ימי ספירת העומר

בימים שבין פסח לעצרת מתו כ"ד אלף תלמידי ר"ע, ולכך נהגו כמה דיני אבילות. בנוסף כתוב בספרים שימים אלו הם ימי דין, וכן כלל ישראל עבר בימים אלו כמה פעמים גזרות קשות במהלך ההיסטוריה, ביניהם גזרות תתנ"ו, וגזרות ת"ח ות"ט.

- מיתת תלמידי ר"ע:
יבמות (סב:) "ר"ע אומר..." [26 שורות מלמעלה] – עד "אסכרה".
מהרש"א (שם, ד"ה מפני).
- מנהגי ימי ספירת העומר:
טור (סי' תצ"ג), מתחילה – עד "פסקו מלמות".
- הימים בהם נוהגים מנהגים אלו:
ביאור הלכה (סי' תצ"ג) ד"ה יש.
- גזרות תתנ"ו:
ט"ז (שם אות ב').
- מנהגי ימי הספירה, הלכה למעשה:
שערי ימי הפסח (הרב טשזנר, שער י"א פרק ג').

מקורות

פסח שני

בזמן המקדש מי שלא הקריב קרבן פסח בי"ד ניסן, צריך להקריב בי"ד אייר, יום זה אינו יום טוב, וקוראים לו פסח שני, וישנם מנהגים שנהגו ביום זה בזמננו.

- ציווי התורה על פסח שני:
במדבר (פרק ט' פסוקים ה'-י"ג).
- טעם לזה שנתנו אפשרות לעשות פסח נוסף:
ספר החינוך (מצוה ש"פ) מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- הקרבת הפסח בפסח שני:
משניות פסחים (פרק ט' משנה א' ומשנה ג').
רמב"ם (הלכות קרבן פסח פרק ה' הלכה א', ופרק י' הלכה ט"ו).
- מתי אוכלים את הפסח, ובאיזה אופן:
שערי ימי הפסח (הרב טשזנר, שער י' פרק ג' אותיות ח'-ט').
- פסח שני בימינו:
שערי ימי הפסח (שער י' פרק ד' אותיות א-ו, ואתיות ח-יא).
ספר שער המועדים – הלכות ספירת העומר (פרק ו' אות י"ח).
- מעלת שבוע זה, שמפסח שני (ספירת הוד):
הזהר הק' (פרשת בהעלותך, רעיא מהימנא, תחילת דף קנב:).

מקורות

ל"ג בעומר

הלכות ומנהגי ל"ג בעומר, וענין השמחה ביום זה.

- המעשה שרשב"י התחבא במערה עם בנו:
שבת (לג:-לד.) "דיתבי רבי יהודה..." [22 שורות מלמעלה] – עד המשנה.
- שאין נוהגים אבילות ביום ל"ג בעומר, ואין אומרים תחנון:
שו"ע (סימן תצ"ג סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם, **ובאר היטב** שם (אות ד').
- הענין להסתפר בגיל 3 בקברו של רשב"י במירון:
שערי תשובה (סימן תקל"א אות ז').
- ענין הדלקת המדורות:
טעמי המנהגים (אותיות תר"ו-תר"ז).
- סיכום הלכות ומנהגי ל"ג בעומר:
שערי ימי הפסח (הרב טשזנר, שער י"א פרק ה').
- גילוי האדרא זוטא, והסתלקות רשב"י:
זוהר (האזינו, תחילת האדרא זוטא, דף רפז:-רפח.) עד "פתח רבי שמעון".
זוהר (שם, רצו:) "אמר רבי אבא..." – עד סוף האדרא זוטא.

מקורות

נטילת ידיים לסעודה

חכמים תקנו שקודם אכילת פת צריך ליטול ידיים, ומברכים על נטילה זו. כעת נלמד מהו מקור התקנה, טעם התקנה, ודיני הנטילה הברכה והניגוב. בנוסף נלמד את גודל ענין הזהירות בנטילת ידיים, ושכרה.

- המקור למצות נטילת ידיים:
חולין (קו.) "אמר רב אידי..." [25 שורות מלמטה] – עד "שטף טמא".
רש"י שם, ותוס' שם (ד"ה מצוה).
- גודל הזהירות בנטילת ידיים:
שבת (סב:) "א"ר אבהו..." [21 שורות מלמעלה] – עד "ולא עבד".
סוטה (ד:) "א"ר זריקא..." [14 שורות מלמעלה] – עד "טמא וגו'".
תוס' (סוטה שם, ד"ה נעקר).
שו"ע (סימן קנ"ח סעיפים ט"ז-י'), ומשנ"ב שם.
- שצריך ליטול ידיו לסעודה:
שו"ע (סימן קנ"ח סעיפים א'-ג'), ומשנ"ב שם.
- דיני הברכה על הנטילה:
שו"ע (סימן קנ"ח סעיפים י"א-י"ב), ומשנ"ב שם.

מקורות

פסוקי דזמרה

אנשי כנסת הגדולה תקנו שקודם התפילה (שמו"ע) יסדר האדם שבחו של הקב"ה, ולכן תקנו לומר מזמורים של שבח, עם ברכה לפנייהם (ברוך שאמר) ולאחריהם (ישתבח). כעת נלמד את מקור התקנה, וגודל מעלת פסוקי דזמרה.

- יסדר שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל:
ברכות (לב.) "דרש רבי שמלאי..." [4 שורות מלמטה] – עד סוף העמוד.
שבת (ק"ח:) "א"ר יוסי..." [3 שורות מתחילת הרחבות] – עד "בפסוקי דזמרה"
- אמירת פסוקי דזמרה:
רי"ף (ברכות עמ' סא-סב מהדורת עוז והדר) "דרש ר' שמלאי" – עד "גרסינן בסוף".
רבנו יונה (שם) בד"ה כל.
- אמירת פסוקי דזמרה:
שו"ע (סימן נ"א סעיף א', וסעיף ד', וסעיפים ז'-ט'), **ומשנ"ב** שם.
- גודל מעלת אמירת פסוקי דזמרה בנחת:
משנ"ב (סי' נ"ד סק"ה).
חיי אדם (כלל י"ח הלכה א'-ב').

מקורות

פסוקי דזמרה (ב)

עיקר התפילה בציבור, הוא שמו"ע, ולכן אם מגיע לבית הכנסת מאוחר, ורואה שאם יאמר הפסוקי דזמרה כסדר, יפסיד תפילת שמו"ע עם הציבור, ידלג. כעת נלמד את סדר הדילוג, מה קודם ומה חשוב יותר. וכן את חשיבות ההגעה בזמן, בכדי שלא יצטרך לדלג כלום.

- המאחר לבית הכנסת, מה ידלג כדי להספיק שמו"ע עם הציבור:
שבת (ק"ח): "א"ר יוסי..." [3 שורות מתחילת הרחבות] – עד "בפסוקי דזמרה"
רא"ש (ברכות פרק חמישי הלכה ה'-ו').
רבינו יונה (ברכות דף סא מדפי הרי"ף במהדורת עוז והדר) ד"ה ותקינו – עד סוף העמוד
- עוד בענין זה:
טור (סימן נ"ב).
שו"ע (סימן נ"ב), ומשנ"ב שם.
חיי אדם (כלל י"ט הלכה א'-ז').
שיח תפילה (להרב טשזנר שער ד' פרק א' אותיות ו', ז', י', י"א י"ב, ט"ז)

מקורות

המאחר לתפילה

מעלה גדולה להתפלל בציבור, בנוסף יש מצוה לענות קדושה ומודים ואמן על ברכות חזרת השי"ץ, אולם מי שמתחיל שמו"ע מאוחר יותר, עלול להפסיד דברים אלו, לכן יש בזה דינים מה לעשות במצב זה.

- המתחיל להתפלל שמו"ע מאוחר מהציבור:
ברכות (כא:) "אמר רב הונא..." [4 שורות מלמעלה] – עד הנקודתיים.
רש"י (שם), **ותוס'** (שם ד"ה עד) מתחילה – עד "בירושלמי", (וד"ה אין).
שו"ע (סי' ק"ט סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
שיח תפילה (להרב טשזנר שער ז' פרק ח' אותיות א'-ו').
- המתחיל להתפלל שמו"ע עם הש"ץ:
שו"ע (שם סעיף ב'), **ומשנ"ב** שם.
שיח תפילה (להרב טשזנר שער ז' פרק ח' אותיות ז'-ח').

מקורות

קביעות עיתים לתורה

כתוב בתורה (דברים פרק ו' פסוק ז') "ושננתם לבנך ודברת בס" וגו', שיש מצוה ללמוד תורה כל היום, וכן כתוב בספר יהושע (פרק א' פסוק ח') "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה" וגו'.

גם מי שלא לומד כל היום מחמת טרדות וכדו', חייב לקבוע זמן ללימוד תורה.

- חיוב תלמוד תורה, מן התורה:
דברים (פרק ו' פסוק ז'), וברש"י שם.
יהושע (פרק א' פסוק ח').
ספר החינוך (מצוה תי"ט) מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- החיוב לקבוע עיתים לתורה בכל מצב:
שבת (לא). "אמר רבא..." [5 שורות מלמטה] – עד "לתורה", וברש"י שם.
שבת (פג): "אמר רבי יונתן..." [4 שורות מלמטה] – עד סוף העמוד.
יומא (לה): "ת"ר עני..." [16 שורות מלמעלה] – עד המשנה.
- חיוב קביעות עיתים לתורה, הלכה למעשה:
רמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכות ח"י).
שו"ע (יו"ד סימן רמ"ו סעיפים א' וג').
שו"ע (או"ח סימן קנ"ה סעיף א'), ומשנ"ב וביה"ל שם.

מקורות

ג' פסיעות בסיום שמו"ע

כשאדם מסיים תפילת שמו"ע ההלכה היא שצריך לפסוע לאחוריו ג' פסיעות.

- החיוב לפסוע לאחוריו:
יומא (נג'): "אמר רבי אלכסנדר... [2 שורות מלמעלה] – עד הנקודתיים.
רא"ש (ברכות פרק ה' הלכה כ"ג).
מעדני יו"ט (על הרא"ש שם, אות מ').
דברי חמודות (על הרא"ש שם, אותיות ס"ט-ע"א).
- החיוב לפסוע לאחוריו הלכה למעשה:
שו"ע (סימן קכ"ג סעיפים א'-ד'), **ומשנ"ב** שם.
- טעם הלכה זו:
סנהדרין (צו.) "הני ד' פסיעות..." [15 שורות מלמטה] – עד "מאי בלאדן".
מהרש"א (שם, ד"ה רהט).

למעוניינים: ניתן לעיין בספר שיח תפילה (להרב טשזנר, שער ו' פרק ו').

מקורות

חזרת הש"ץ

בזמן חז"ל היו עמי ארצות שלא ידעו להתפלל, ולכך תקנו שאחר שהקהל סיים את תפילתו, השליח ציבור יחזור ויתפלל בקול רם, להוציא את מי שאינו בקי. בזמן התקנה לא חילקו, ולא אמרו לבדוק שיש מי שאינו בקי, אלא תקנו שאחר התפילה השליח ציבור חוזר ומתפלל בקול. כידוע כמו כל דבר שחז"ל תקנו, יש בו גם עניינים נסתרים, ומבואר בכתבי האריז"ל שתפילת החזרה יש בה מעלה מיוחדת, וישנם דברים שנפעלים דווקא על ידי תפילה זו, שיש בה את כח הציבור.

- חזרת הש"ץ - תקנת חכמים:

משנה ר"ה (לג): "כשם ששליח ציבור..." – עד סוף המשנה.

ר"ה (לד): "כשם ששליח ציבור..." [11 שורות מלמטה] – עד "אמר רבה".

- הלכות חזרת הש"ץ:

שו"ע (סימן קכ"ד סעיפים א', ג', ד', ז'), ומשנ"ב שם.

- ידיעה מרעישה בעין חזרת הש"ץ:

שערים בתפלה (להרב שמשון פינקוס, עמוד י"ד, ב' הקטעים שם).

מקורות

חג השבועות

אחד מג' רגלים שנצטוונו בתורה לחוג, הוא חג השבועות. בחג זה אין מצווה מיוחדת (כבשאר החגים), אלא איסור עשיית מלאכה, קידוש היום, וקורבנות היום. אלא שיש כמה מנהגים שנוהגים בחג זה, להיות נעורים בלילה ללמוד תורה או לומר התיקון, שטיחת עשבים, ואכילת מאכלי חלב.

- חג השבועות:

במדבר (פרק כ"ח פסוק כ"ו).

- המנהג להיות נעורים בלילה:

שו"ע (סימן תצ"ד סעיף א').

מג"א (שם) בקטע המתחיל "איתא בזוהר..."

ומשנ"ב שם (ס"ק א'-ב').

- המנהגים לשטוח עשבים, ולאכול מאכלי חלב:

רמ"א (שם סעיף ג').

מג"א (שם, אות ה').

משנ"ב (שם).

מקורות

ימין ושמאל (א)

מצאנו בתורה בכמה מקומות את חשיבותה של יד ימין.
 בשעה שמשח רבנו משח את אהרן ובניו הכהנים, [סוף פרשת צו], שנתן על תנוך אוזן ימין ועל בוהן יד ורגל ימין של הכהנים מדם הקרבן.
 וכן בטהרת מצורע [בתחילת פרשת מצורע] שהכהן נותן מדם הקרבן על תנוך אוזן ימין ועל בוהן ימין של יד ורגל של המצורע, וכן מזה עליו במקומות אלו שמן באצבעו הימנית של הכהן.
 עוד מצאנו בחז"ל "כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין", ולמדו את זה מהתיאור [בדברי הימים ב' פרק ד' פסוק ד'] של ים שעשה שלמה, שהפסוק מחשבן מימין לשמאל.
 כעת נראה את מקור הדברים, וכן כמה מקומות להלכה.

- מקור הדין שצריך להחשיב את הימין:
יומא (נח): "דאמר רמי בר יחזקאל... [11 שורות מלמטה] – עד "ימין למזרח"
- להחזיק ביד ימין את הדבר שמברך עליו:
ברכות (מג): "ת"ר הביאו... [22 שורות מלמטה] – עד "ת"ר".
טור (סוף סי' רי"ב), ובית יוסף (שם, ד"ה הביאו).
שו"ע (סימן ר"ו סעיף ד'), ומשנ"ב שם.
- אחיזת הס"ת, הליכתו, עלייתו לבימה, וההגבהה, בימין:
מסכת סופרים (פרק ג' הלכה י', ופרק י"ד תחילת הלכה י"ד).
שו"ע (סימן קל"ד סעיף ב'), ומשנ"ב שם, ובאר היטב שם (אות ד').
שו"ע (סימן קמ"א סעיף ז'), ומשנ"ב שם.

מקורות

ימין ושמאל (ב)

מצאנו בתורה בכמה מקומות את חשיבותה של יד ימין.
 בשעה שמשח רבנו משח את אהרן ובניו הכהנים, [סוף פרשת צו], שנתן על תנוך אוזן ימין ועל בוהן יד ורגל ימין של הכהנים מדם הקרבן.
 וכן בטהרת מצורע [בתחילת פרשת מצורע] שהכהן נותן מדם הקרבן על תנוך אוזן ימין ועל בוהן ימין של יד ורגל של המצורע, וכן מזה עליו במקומות אלו שמן באצבעו הימנית של הכהן.
 עוד מצאנו בחז"ל "כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין", ולמדו את זה מהתיאור [בדברי הימים ב' פרק ד' פסוק ד'] של ים שעשה שלמה, שהפסוק מחשבן מימין לשמאל.
כעת נראה מקומות נוספים המובאים בהלכה בקשר לימין ושמאל.

- נטילת ידיים שחרית:

זוהר (פרשת מקץ דף קצח:) "הא תנינן..." – עד "ולא שצי לון".

שו"ע (סימן ד' סעיף י'), **ומשנ"ב** שם.

- לבישת הבגדים, נעילת נעליים, ורחיצה:

שבת (סא.) "דאמר ר' יוחנן..." [11 שורות מלמעלה] – עד "ולא בתפילין".

שו"ע (סימן ב' סעיפים ד'-ה'), **ומשנ"ב** שם.

משנ"ב (סימן ב' אמצע סק"ג).

- לקנח בשמאל:

ברכות (סב.) "מפני מה..." [16 שורות מלמעלה] – עד "א"ר תנחום".

שו"ע (סימן ג' סעיף י'), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

קדושה

כשמתפללים בציבור ושליח הציבור חוזר התפילה בקול (חזרת הש"ץ) אומרים קדושה. מה זה קדושה? פסוקים המבטאים את רוממות ה' בעולם, וכשישראל והמלאכים אומרים פסוקים אלו, ומכירים ברוממותו ית', הם מרוממים בזה את גילוי ה' שבכל העולמות, ומקדשים אותו. ומבואר בחז"ל (חולין צא:) ש"אין המלאכים אומרים שירה למעלה, עד שיאמרו ישראל למטה". כעת נלמד את ענין והלכות אמירת קדושה.

הערה: גם המושגים מפנימיות התורה שאינם מובנים לנו, בכל אופן הם נותנים מבט על גודל מעלת ורוממות אמירת קדושה.

- פסוקי קדושה – והמקור למצוה זו:
ישעיה (פרק ו' פסוקים א-ד).
זוהר (פרשת אמור דף צג.) הקטע הראשון, והקטע המתחיל "אלא".
- ענין אמירת "קדושה" ע"י ישראל והמלאכים – ומה שנוהגים לקפוץ:
חולין (צא:-צב.) "ויאמר שלחני" [20 שורות מלמטה] – עד "רשותא אתיהיב".
מדרש תנחומא (צו, אמצע אות י"ג), "ובשתים יעופף" – עד "ותנחומא".
רוח חיים (אבות פ"א מ"א) "וזהו (כמו שדרשו...) – עד "ברגע הזאת".
נפש החיים (שער א' פרק י"א).
- צורת העמידה בקדושה, ושלא לדבר באמצע, ושאר הדינים:
בית יוסף (סימן קכ"ה) "ונוהגים בני ספרד..." – עד "אם יש ליחיד".
שו"ע (סימן קכ"ה), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סימן צ"ה סעיף א') [מבואר שם שהענין לכוון הרגלים הוא להידמות למלאכים].

מקורות

ברכת כהנים

מצוה מן התורה שהכהנים יברכו את ישראל בכל יום בברכת כהנים.
 כהן המברך יש לו לברך מתוך מצב שהוא שרוי בשמחה, ולכן נהגו בקהילת אשכנז בחו"ל שלא לישא כפיים אלא במוסף של יום טוב, וכן המנהג בחלק מהמקומות בגליל.
 כאן בארץ הקודש נוהגים כלל הקהילות לישא כפיים בכל שחרית ומוסף.
 מצוה זו מקיימים הכהנים בברכם את ישראל, וכן ישראל נוטלים חלק במצוה כששומעים הברכה.
 עי' סוטה (לח): "אמר ר' יהושע בן לוי מניין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים".

- מצות ברכת כהנים – מקור המצוה – והטעם:
במדבר (פרק ו' פסוקים כב-כז), וברש"י שם.
ספר החינוך (מצוה שע"ח) מתחילה – עד "מדיני המצוה".
ביאור הלכה (ההקדמה שבתחילת סימן קכ"ח) "כתב בספר חרדים..."
- הכהנים אל מול הציבור – ושלא להסתכל בפניהם וידיהם:
סוטה (לח.) "תניא אידך" [6 שורות מלמטה] – עד "לחבירו".
סוטה (לח:-לט.) "אמר אדא..." [10 שורות מלמטה] – עד "הזאתו כשירה".
חגיגה (טז.) "דרש ר' יהודה..." [18 שורות מלמטה] – עד "בשם המפורש".
- הכהנים אל מול הציבור – ושלא להסתכל בפניהם וידיהם – הלכה למעשה:
שו"ע (סימן קכ"ח סעיפים כ"ג-כ"ד), ומשנ"ב שם.

מקורות

תחנון

לאחר תפילת שמו"ע, מוסיפים תחנונים בנפילת אפים בזמן חז"ל היו עושים כן בנפילה על הארץ, ובכדי שלא לעבור על איסור אבן משכית (לצורך הבנת דין זה עי' בהקדמה המובאת במשנ"ב סי' קלא ס"ק מ), היו מטים פניהם לצד. עצה נוספת יש, לחצוץ עם בגד בין הפנים לקרקע המנהג כיום שלא ליפול על הארץ ממש, אלא רק מטים הראש, ומכסים הפנים בבגד.

- [למעוניינים: צורת נפילת אפים שהיו עושים בזמן חז"ל:
הקדמה: משנ"ב (סימן קלא ס"ק מ' – ההקדמה המובאת שם).
מגילה (כב: כג.) "גופא..." [23 שורות מלמעלה] – עד "דמצלי אצלוי".
שו"ע (סי' קלא סעיף ח), **ומשנ"ב** שם, **וביה"ל** תחילת ד"ה להטות]
- כח התפילה בנפילת אפים – ושלא להפסיק בין תפילה לנפילת אפים:
בבא מציעא (נט:.) "תנן התם" [2 שורות מלמטה] – עד "משערי הונאה".
ריטב"א שם (ב"מ נט: ד"ה לא שבקת).
ערוך השולחן (סימן קלא אות ב).
- עוד ממעלות התחנון בנפילת אפים:
פלא יועץ (ערך "נפילת אפים").
- הלכות נפילת אפים:
טור (סימן קלא).
שו"ע (סימן קל"א סעיפים א-ב), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

תהלה לדוד

מובא בגמ' (ברכות ד:) כל האומר "תהלה לדוד" ג' פעמים ביום הוא בן עולם הבא, כלומר שאם יש לו מחצה זכויות ומחצה עוונות מכריעים אותו לעוה"ב. ולכן תקנו לאומרו ג' פעמים בתפילה, (1 בפסוקי דזמרה, 2 אחר שמו"ע, 3 קודם תפילת מנחה.

- האומר תהלה לדוד ג' פעמים ביום – והתקנה לאומרה בתפילה:
ברכות (ד:) "אמר רבי אלעזר..." [13 שורות מלמטה] – עד "הנופלים".
ברכות (לב:) "חסידיהם הראשונים" [14 שורות מלמטה] – עד "תנו רבנן",
ותוס' שם (ד"ה קודם).
רא"ש ברכות (פרק א' תחילת אות ו', ופרק ה' אות ו').
- (1) תהלה לדוד בפסוקי דזמרה:
טור (סי' נ"א) "וצריך לכוון בתהלה..." – עד "וכופלין".
שו"ע (סימן נ"א תחילת סעיף ז'), **ומשנ"ב שם (ס"ק טו-טז)**.
משנ"ב (סימן א' ס"ק י"ג) "ואין די..." – עד "באופן זה".
- (2) תהלה לדוד לאחר שמו"ע של שחרית:
טור (סוף סימן קל"א), ורמ"א שם (סוף סעיף א').
- (3) תהלה לדוד קודם מנחה:
טור (סוף סימן רל"ד) "סדר תפילה המנחה...", **ובית יוסף שם**.
שו"ע (סימן רל"ד סעיף ב'), **רמ"א (שם סעיף א')**, **ומשנ"ב שם (סק"ה)**.

מקורות

ובא לציון

לאחר חזרת הש"ץ ותחנון, אומרים אשרי, למנצח, ובא לציון.
בובא לציון אומרים קדושה (וזה נקרא "קדושה דסדרא"), ומתרגמים את פסוקי הקדושה, וכן מוסיפים פסוקים לפני ואחרי.
כעת נלמד, מה הטעם בכל זה, וכן דינים הנוגעים לאמירת קדושה זו.

- מעלת קדושת ובא לציון:
סוטה (מט.) "אמר רבא" [30 שורות מלמטה] – עד "מאופל", ורש"י שם.
- טעם אמירת קדושת ובא לציון – והפסוקים שלפני ואחרי:
ערוך השולחן (סי' קל"ב אותיות ד-ז).
- קדושת ובא לציון – ואמירתו ביחיד:
טור (סי' קל"ב).
שו"ע (סימן קל"ב סעיף א'), ומשנ"ב שם.
שו"ע (שם תחילת סעיף ב' – עד ההג"ה), ומשנ"ב (ס"ק ה-ו).
משנ"ב (סימן מ"ז סק"י).

מקורות

ראש חודש (ב) – יעלה ויבא

בראש חודש צריך להזכיר היום בתפילת שמו"ע, ותקנו להוסיף התפילה של "יעלה ויבא", מקום ההוספה הוא בברכת עבודה (רצה), ומבאר רש"י (שבת כד.) ששם מתפללים שהקב"ה יחזיר העבודה לבית המקדש, וביום כזה אנו רוצים לזכות גם להקריב את קרבנות ראש חודש, לכן מתאים להזכירו שם.

- הוספת יעלה ויבא בתפילה – ומה הדין כששכח:
שבת (כד.) "דתני ר' אושעיא" [19 שורות מלמעלה] – עד "בברכת המזון".
רש"י שם (ד"ה ואומר).
רבנו נסים (על הרי"ף שם, [עמוד כ"ט במהדורת עוז והדר] ד"ה ערבית).
- נזכר באמצע התפילה שלא אמר יעלה ויבא:
ברכות (כט:) מתחילת העמוד – עד הנקודתיים.
רא"ש (ברכות פרק רביעי הלכה ט"ז)
- קדושת ובא לציון – ואמירתו ביחיד:
שו"ע (סימן תכ"ב סעיף א'), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סימן רצ"ד סעיפים ד-ה), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

צער בעלי חיים

בגמ' ב"מ (לב:) יש נדון האם צער בעלי חיים הוא מדאוריתא, או שאסור רק מדרבנן, רבים מהפוסקים פסקו שהוא מדאוריתא, ודנו היכן זה כתוב בתורה, רש"י כ' שלומדים את זה מפריקה וטעינה, ויש ראשונים שאומרים שהוא הלכה למשה מסיני, ויש דעות נוספות מהיכן זה נלמד. על כל פנים, זה ודאי שיש איסור לצער סתם בעלי חיים, אלא שיש נידון בכמה מקומות כשזה לצורך האדם האם מותר, כגון לרפואה או לרווח, וכן איזה סוג צער.

- האם צער בעלי חיים אסור מדאוריתא – ומה המקור:
ב"מ (לב:) [ב' שורות ראשונות] **"אמר רבא מדברי שניהם נלמד צעב"ח דאוריתא" רש"י (שבת קכ"ח: ד"ה צער).**
- איסור צער בעלי חיים – והטעם בזה:
ב"מ (פה.) **"דרבי ע"י מעשה..."** [13 שורות מלמעלה] – עד **"נרחם עליה".**
חרדים (פרק י"ד אות א').
פלא יועץ (ערך רחמנות) מתחילה – עד "מודדין לו".
- דרגות שונות בצער בעלי חיים – וצער בע"ח לצורך האדם:
נמוק"י (על הרי"ף ב"מ, [עמוד מ"ח במהדורת עוז והדר] ד"ה משום – עד ת"ר).
שבט הלוי (חלק ב' סימן ז') ב' קטעים ראשונים, והקטע המתחיל "וכ"ז".
רמ"א (אהע"ז סוף סימן ה') "כל דבר..."
אגרות משה (כרך ז' חו"מ סימן מז אות א) הקטע הראשון עד "כדאיתא בר"ן", והקטע האחרון (ד"ה אבל).
- לצאת למסע צייד לשם בילוי:
נודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד שאלה י), הקטע הראשון עד "דרכי האמורי",
הקטע השני (ואמנם אין), והקטע השלישי (ואמנם מאד) עד "ואי משום".

מקורות

הפטרה

היה זמן בו גזרו על ישראל שלא לקרות בתורה, התקינו חכמים שבאותו הדור שיקראו כנגד זה בנביאים, וכיון שבתורה קוראים שבעה אנשים ג' פסוקים כל אחד, סה"כ עשרים ואחד פסוקים, כך בנביא תיקנו שיקראו עשרים ואחד פסוקים. גם לאחר שהתבטלה הגזירה, התקנה המשיכה, וכדי שלא להשוות בין נביאים לתורה שהיא חשובה יותר, תיקנו שקורא ההפטרה יקרא קודם בתורה, והוא מה שאנו קוראים מפטיר. בכל שבת עולים שבעה אנשים לתורה, ובגמ' נחלקו האם המפטיר יכול להיות אחד מהשבעה, להלכה נפסק שכן, ובכל זאת בזמנים שאפשר להוסיף עליה נוספת, גומרים את הקריאה עם המחוייבים לעלות, כדי לצאת גם לדעה החולקת, והמפטיר חוזר וקורא את מה שכבר קראו, וכדי שיבחינו שאינו מן המחוייבים לעלות, אומרים את הקדיש שאחר קריאת התורה, לפני המפטיר.

- קריאת מפטיר והפטרה:

מגילה (כג.-): "ת"ר הכל..." [8 שורות מלמטה] – עד המשנה.

- ברכות ההפטרה:

מסכת סופרים (פרק יג הל' ט-יד).

פסחים (ק"ז): "אמר רבה" [תחילת הרחבות] - עד "אמר רבא", **ורשב"ם** שם

- דיני המפטיר - וההפטרה:

שו"ע (סי' רפ"ב סעיף ד) **משנ"ב** (ס"ק יט, כו) **שער הציון** (אות כב).

שו"ע (סימן רפ"ד סעיף א', וסעיף ו'), **ומשנ"ב** שם

ביאור הלכה (שם ד"ה רק, וד"ה אבל), **ושער הציון** (שם אות ד').

- התקנה לקרוא בנביא – וביאור הברכות שלפניה ולאחריה:

ערוך השולחן (סי' רפב אות יג, וסי' רפד אותיות א, ז, ט, יא).

מקורות

בניית בית הכנסת

כל מקום שיש עשרה מישראל, חייבים לדאוג שיהיה להם בית הכנסת, וכופין זה את זה לשלם בשביל הבניה או השכירות.
יש לבנות את בית הכנסת במקום הגבוה בעיר, ושבנין בית הכנסת יהיה גבוה יותר מכל בתי העיר.
פתח בית הכנסת צריך להיות בצד שמול ארון הקודש, וארון הקודש בצד שלכיוונו מתפללים, כל הקהל יושבים לכיוון ארון הקודש, והזקנים יושבים מקדימה, כשפניהם לכיוון הקהל.

- בני העיר כופין זה את זה לבנות בית כנסת:
תוספתא (בבא מציעא פרק י"א תחילת הל' י"ב).
- המקום הראוי לבנות בית כנסת – מקום הפתח – וצורת הישיבה:
תוספתא (מגילה פרק ג' הל' י"ד).
- שבנין בית הכנסת יהיה גבוה מכל בתי העיר:
שבת (יא.) "ואמר רבא... [3 שורות מלמעלה] – עד "לא חרבה".
רא"ש (שם פרק ראשון הל' כג).
- בניית בית הכנסת – צורת הישיבה – הלכה למעשה:
רמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכות א-ד), **ורבנו מנוח** (ד"ה ומגביהין)
טור (או"ח סימן ק"נ).
שו"ע (סימן ק"נ סעיפים א-ג), **ומשנ"ב** שם, **וביאור הלכה** (ד"ה לבנות,
וד"ה לקנות).
שו"ע (סימן ק"נ סעיף ה).

מקורות

נטילת ידיים לסעודה (ב) – הפסק והיסח הדעת

חכמים תקנו שצריך ליטול ידיים קודם שאדם אוכל פת. ומבואר בגמ' (ברכות נב:), שצריך להסמיק את הנטילה לסעודה, שלא יהיה הפסק ביניהם. בנוסף נלמד שמי שהפסיק תוך כדי הסעודה, והסיח דעתו מנקיות הידיים, או שנגע בדברים מטונפים, כזעה או צואה, שצריך ליטול ידיו שוב, והאם צריך אף לברך על הנטילה.

- לא להפסיק בין נטילת ידיים לאכילת הסעודה – ושיעור ההפסק:
ברכות (נב:) "תיכף לנטילת ידיים סעודה" [9 שורות מלמעלה].
תוס' (סוטה לט. – ד"ה כל) "ושיעור תכיפה..." – עד סוף הדיבור.
שו"ע (סימן קס"ו), ומשנ"ב שם.
ערוך השולחן (סימן קס"ו אות ב').
- יצא באמצע הסעודה לעשות צרכיו / לדבר עם חברו – והסיח דעתו משמירת ידיו:
יומא (ל.) "ת"ר הלכה..." [13 שורות מלמעלה] – עד המשנה, וברש"י שם.
שו"ע (סימן ק"ע סעיף א') "היו מסובין..." – עד סוף הסעיף, **ומשנ"ב שם**
- נגע בטינוף באמצע הסעודה – שצריך ליטול ידיו שוב, והאם מברך:
שו"ע (סימן קס"ד סעיף ב'), ומשנ"ב שם, וביאור הלכה (ד"ה שיש).

מקורות

ביזוי אוכל

מבואר בחז"ל שצריך לזהר מלבזות אוכל, וזהירות מיוחדת בפת, וכן צריך זהירות שלא לקלקל אוכל, אך להשתמש באוכל יש אופנים שמותר, וכן לזרוק אוכל יש אופנים שמותר, חוץ מפת שאסור. עוד מבואר בחולין (קה:) שהגורם ביזוי לשאריות הלחם, ואפי' פירורין פחות מכזית, גורם לעניות.

- שימוש באוכל – זריקת אוכל:
ברכות (נ:) "ת"ר ד' דברים" [23 שורות מלמעלה] – עד "אמר רב יהודה".
רש"י שם, ותוס' (שם – ד"ה ולא).
- זהירות שנטילת המים אחרונים לא יקלקל את הפת:
ברכות (נב:) "בש"א מכבדין..." [תחילת הרחבות] – עד "א"ר יוסי".
רש"י שם, ותוס' (שם – ד"ה פירורין).
- ביזוי אוכל – גורם לעניות:
חולין (קה:) "ואמר אביי..." [24 שורות מלמעלה] – עד "מביתיה".
- דיני שימוש / זריקה / קלקול / ביזוי אוכל – הלכה למעשה:
שו"ע (סימן קע"א), ומשנ"ב שם.
שו"ע (סימן ק"פ סעיפים ג-ד), ומשנ"ב שם.

מקורות

שבעה עשר בתמוז

בזמן שאירעו צרות לישראל, תיקנו נביאים להתענות, ולכן אנו מתענים ב"ז בתמוז, ט' באב, ג' בתשרי (שהוא צום גדליה), ועשרה בטבת.
 כעת נלמד מה אירע בימים אלו, ודיני התענית.

- הזמנים שתקנו להתענות בהם:
ראש השנה (יח:) "תניא..." [14 שורות מלמעלה] – עד "לסדר פורעניות".
רש"י שם, **ותוס'** (שם – ד"ה זה הראשון).
- הדברים שאירעו ב"ז בתמוז:
תענית (כח:-כט.) "ה' דברים..." [24 שורות מלמטה] – עד "אשלימת ליה".
ירושלמי (תענית פ"ד ה"ה כו: במהדורת עוז והדר), "וא"ר לוי... [6 שורות מלמעלה] – עד "וחרב הבית".
- צום בזמן בית שני – ובזמן הזה:
טור (סימן תק"נ).
- תענית י"ז בתמוז – ושאר התעניות – הלכה למעשה:
שו"ע (סימן תקמ"ט), **ומשנ"ב** שם.
שו"ע (סימן תק"נ סעיפים א-ב), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

תענית ציבור

בזמן שאירעו צרות לישראל, תיקנו נביאים להתענות, ולכן אנו מתענים בי"ז בתמוז, ט' באב, ג' בתשרי (שהוא צום גדליה), ועשרה בטבת.
בתפילה מוסיפים לומר עננו, וסליחות, וכן קוראים בתורה "ויחל".

• ליל התענית:

תענית (יב.-): "תנו רבנן..." [6 שורות מלמטה] – עד "מדכר".
שו"ע (סימן תקס"ד), **ומשנ"ב** (שם).

• אמירת עננו ליחיד ולש"ץ – וקריאת התורה "ויחל":

תענית (יג.): "צלזלזל דתעניתא..." [24 שורות מלמטה] – עד "מיתבי".

תענית (יד.): "מאי הוי עלה..." [12 שורות מלמעלה] – עד "תני חדא".

ברכות (יז.): "רב ששת..." [23 שורות מלמעלה] – עד "ותרצני".

שו"ע (סימן תקס"ה סעיפים א-ד), **ומשנ"ב** שם.

שו"ע (סימן תקס"ו סעיף א), **ומשנ"ב** שם.

• אמירת סליחות, בציבור - וביחיד:

שו"ע (סימן תקס"ו סעיף ד), **ומשנ"ב** שם.

שו"ע (סימן תקס"ה סעיף ה), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

בין המצרים

הימים שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, נקראים ימי "בין המצרים", וכמו שמביא רש"י באיכה (פרק א' פסוק ג') על הפסוק "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" – את המדרש שמבאר שבין המצרים זה בין י"ז בתמוז לט' באב. בימים אלו נוהגים דיני אבלות, זה מתחיל מ"ז בתמוז, וכשמגיע חודש אב נוספים עוד דינים, ומשבוע שחל בו תשעה באב יש דינים נוספים. כעת נלמד את דיני האבלות וצער החורבן הנוהגים מ"ז בתמוז.

- חתונות - וריקודים:

רמ"א (סימן תקנ"א סעיף ב').

משנ"ב (שם – סוף ס"ק ט"ז).

- תספורת:

רמ"א (סימן תקנ"א סעיף ד').

משנ"ב (שם – ס"ק ל"ב).

- תענית בימי בין המצרים:

שו"ע (סימן תקנ"א סעיף ט"ז) "ויש מתענים מ"ז בתמוז עד ט' באב".

משנ"ב (שם – ס"ק צ').

- ברכת שהחיינו – ענייני סכנה – אבלות על החורבן:

שו"ע (סימן תקנ"א סעיפים יז-יח), **ומשנ"ב** שם.

מקורות

הרואה מקום המקדש

הרואה מקום החורבן, (ערי יהודה, ירושלים, והמקדש), צריך לקרוע, כמבואר במועד קטן (דף כו). ויש בזה כמה וכמה פרטי דינים, מי חייב, מה צריך לקרוע, מתי, כמה לקרוע, ועוד...

- חיוב קריעה – כשרואה מקום המקדש, יהודה וירושלים בחורבן:
מועד קטן (כו.) מתחילת העמוד – עד "ומוסיף על ירושלים".
שם (כו.-): "ערי יהודה מנלן..." [8 שורות מלמטה] – עד "ותוספת כל שהו".
- החיוב רק אם לא ראה שלושים יום:
ירושלמי (ברכות פרק ט' הל' ב') [פט: במהדורת עוז והדר] "שמעון קמטריא..."
 – עד "ר' חונא".
רא"ש (מועד קטן פרק שלישי סוף הלכה ס"ד).
- דיני הקריעה – הלכה למעשה:
שו"ע (סימן תקס"א), **ומשנ"ב** (שם).
- עוד פרטי דינים – הנוגעים לזמננו:
פסקי תשובות (סימן תקס"א).
שבט הלוי (חלק ז' סימן ע"ח).

מקורות

תפילת הדרך

היוצא לדרך מברך ברכת תפילת הדרך, שהיא ברכה, ותפילה לשמירה מסכנות הדרך, וכנטילת עצה מהקב"ה. נלמד את מקור התפילה, באיזו דרך צריך לאומרה, ואופן אמירתה.

- מקור תפילת הדרך - וטעמה:
ברכות (כט:ל.) "אמר ליה אליהו..." [8 שורות מלמטה] – עד "אל תקרא רע"
מהרש"א (ברכות כט:) ד"ה וכשאתה.
- דיני תפילת הדרך – הלכה למעשה:
שו"ע (סימן ק"י סעיפים ד'-ז'), **ומשנ"ב** (שם).
- עוד פרטי דינים – הנוגעים לזמננו:
פסקי תשובות (סימן ק"י אות ג', אות ז' "ואפשר גם..." – עד הסוף [ב' קטעים אחרונים], ואות ח').

מקורות

תשעת הימים – שבוע שחל בו (א)

ככל שמתקרבים ליום תשעה באב, בו נחרב בית המקדש, הולכים ומוסיפים הנהגות של אבלות וצער. לאשכנזים ישנם הרבה דינים המתחילים כבר מראש חודש אב, כגון אכילת בשר ויין, כיבוס, רחיצה, ולספרדים הרבה מהדינים מתחילים רק בשבוע של תשעה באב.

- מנהגי אבלות על חורבן בית המקדש:
בבא בתרא (ס:) "ת"ר כשחרב..." [3 שורות מהרחבות] – עד סוף העמוד.
- תשעת הימים – ושבוע שחל בו:
תענית (כו:) "משנכנס אב..." [6 שורות מלמעלה] – עד "כבוד השבת".
מדרש רבה (פרשת בא, פרשה טו אות כא).
כף החיים (סי' תקנ"א אות א').
- תשעת הימים ושבוע שחל בו – הלכה למעשה:
שו"ע (סי' תקנ"א סעיף א') [שו"ע בלבד], משנ"ב (ס"ק א-ב), שעה"צ (א).
- בשר ויין:
שו"ע (שם, סעיף ט) [שו"ע בלבד], ומשנ"ב (ס"ק נו-נט).
- הבדלה / סיום מסכת / תספורת
שו"ע (שם, סעיפים י-יג), ומשנ"ב שם.

מקורות

תשעת הימים – שבוע שחל בו (ב)

בין הדברים שנוהגים בימים שקודם ט' באב, משום צער ואבלות על החורבן, הם שלא להתרחץ, ולא ללבוש בגדים מכובסים, כל עדה לפי מנהגה

- הצער על החורבן – והשמחה בעבודת ה':

שו"ע (סימן א' סעיף ג'), **ומשנ"ב** (סק"י).

- רחיצה:

שו"ע (סימן תקנ"א סעיף ט"ז), **ומשנ"ב** (שם), **ושעה"צ** (אות צ"ח).

שערי נחמה (לרב טשזנר שער ג' פרק ב' אותיות: כא-כג / כה / כז-כט / לד).

- לבישת בגדים נקיים:

שערי נחמה (לרב טשזנר שער ג' פרק ב' אותיות: יא / יג / טו / יז-יט).

מקורות

תפילה בטיול

כשנוסעים לטיול, לא תמיד מתאפשר להתפלל בבית הכנסת, או בצורה הרגילה בה רגילים להתפלל כל השנה.
יש כמה דינים המצויים בזמן כזה.

- תפילה במקום פתוח:

ברכות (לד:) בסוף העמוד "אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא",
רש"י שם, **ותוס'** שם (ד"ה חציף)
שו"ע (סימן צ' סעיף ה'), **ומשנ"ב** (שם).

- תפילה תוך כדי נסיעה:

ברכות (ל:) "היה רוכב..." [19 שורות מלמעלה] – "הלכה כרבי".
רש"י שם (ד"ה שאין), **ותוס'** שם (ד"ה הלכה)
שו"ע (סימן צ"ד סעיפים ד' וה'), **ומשנ"ב** שם, **ודרשו** (הערות 10, 12).
משנ"ב (סימן צ"ה סק"ב).
שיח תפילה לר' טשזנר (שער ג' פרק ג' אות ו', ושער י"ח פרק א' אות ו')

- להתפלל עם בגד ים:

שו"ע (סימן צ"א סעיף ה'), **ומשנ"ב** שם, **ודרשו** הערה 13

- נסיעה לים:

שיח תפילה (שער ט"ו פרק ה').

מקורות

אלול – תקיעת שופר

נוהגים בחודש אלול לתקוע בשופר.

• :

טור (סימן תקפ"א), מתחילה – עד "אחר התפילה", (ובית יוסף שם).

דרכי משה (שם אות א').

שו"ע (סימן תקפ"א סעיף א'), ורמ"א שם, עד "גם כן ערבית".

• :

חיי אדם (כלל קל"ח אות א').

• :

ערוך השולחן (סי' תקפ"א אות יב), "ובלילה..." – עד "המידות העליונות"

• :

אגרות משה (או"ח חלק ד' סימן כ"א אות ה' – הקטע הראשון).

מקורות

תפילין (ג) – דיני הברכה

מה מברכים על מצות הנחת תפילין?
באיזה שלב בהנחת התפילין מברכים הברכה?
פירוש הברכה, וההבדל בין ברכת "להניח", לברכת "על מצות".
הפסיק בין הברכה להנחה, או בין של יד לשל ראש, מה דינו?
טעה והחליף נוסח הברכה, או שנזכר שכלל לא ברך, מה יעשה?

- מקור דיני הברכות על הנחת תפילין:
מנחות (לה:-לו.), "אמר רב שמואל" [8 שורות מלמטה] – עד "מברך שתיים".
רש"י (שם), **ותוס'** (שם – ד"ה לא סח).
- הברכה על הנחת תפילין:
שו"ע (סימן כ"ה סעיף ה', ורמ"א שם), "ויניח של יד" – עד סוף הסעיף.
- זמן הברכה – ודיני הפסק או טעות בברכה:
שו"ע (סימן כ"ה סעיפים ז-י), **ומשנ"ב** שם.
שערי תשובה (שם אות ה).
- עצה לברך (לאשכנזים) על של ראש בלחש:
קיצור שו"ע (סימן י' אות ד').

מקורות

ציזת לחכמים – ככל אשר יורוך

נצטוונו בתורה לשמוע לדברי בית הדין הגדול, ולא לסור מדבריהם גם אם נראה שהם טועים, כמו כן עלינו להיות כפופים לשופט שבאותו הדור, גם אם נראה שאינו גדול כבדורות קודמים. מכאן לומדים את החיוב לשמוע למנהיגי הדור בכל מצב, גם כשקשה או לא מבינים. כעת נלמד את מקור הדברים, והטעם לזה.

- לשמוע לחכמים – גם כאשר הם טועים:
דברים (פרק י"ז פסוקים ט-יא), וברש"י שם.
רמב"ן (שם, פסוק יא).
- החיוב לציית לבית הדין שבאותו הדור – גם אם אינם חשובים כבדורות קודמים:
משנה ר"ה (כה-:).
 גמ' **ר"ה** (כה-:כו.) "בא לו..." [6 שורות מלמטה] – עד סוף הפרק.
- מעשה נפלא – המלמד את חיוב הכפיפות לחכמים, גם כאשר הם טועים:
ב"מ (נט-:.) "תנן התם..." [שורה אחרונה] – עד "נצחוני בני".
ספר החינוך (מצוה תצ"ו), מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- הכפיפות לגדולי הדור – גם כשנראה שהם טועים ומקלקלים:
מכתב מאלהו (חלק א' עמ' 76 – הקטע המתחיל "ואביא").

מקורות

לא ילבש

התורה אוסרת לאשה ללבוש מלבושי גבר, ולגבר ללבוש מלבושי אשה.
נחלקו הפוסקים האם זה נאמר דווקא באופן שעל ידי זה אין היכר אם הוא איש או אשה, או אף בלבוש אחד.
ונאמרו בזה כמה וכמה פרטי דינים.

- האיסור לגבר ללבוש בגדי אשה – ולאשה ללבוש בגדי גבר:
דברים (פרק כ"ב פסוק ה'), וברש"י שם.
ספר החינוך (מצוות תקמ"ב – תקמ"ג).
- מה כלול באיסור לא ילבש – והאם מותר להסתכל במראה:
נזיר (נט.) "לכדתניא..." [9 שורות מלמעלה] – עד "בתיקוני אשה".
שו"ע (יו"ד סימן קפ"ב סעיפים ה-ו), **ובאר היטב** שם.
שו"ע (יו"ד סימן קנ"ו סעיף ב').
קיצור שו"ע (סי' קע"א סעיפים א' וג').
- דינים שונים – מטריה של אשה / איפור לגבר / בגד ששווה לגברים ונשים:
שבט הלוי (ח"ב סי' ס"א – הקטע הראשון).
שבט הלוי (וחלק ו' סי' קי"ח – ההערה שבאות ג', ואות ד').
- לבישת בגדי אשה בתחפושת בפורים:
רמ"א (לקראת סוף סי' תרצ"ו) "מה שנהגו" – "הראשונה", **ומשנ"ב** שם.

מקורות

מעקה – וסילוק סכנה

התורה אוסרת לאשה ללבוש מלבושי גבר, ולגבר ללבוש מלבושי אשה.
נחלקו הפוסקים האם זה נאמר דווקא באופן שעל ידי זה אין היכר אם הוא איש או אשה, או אף בלבוש אחד.
ונאמרו בזה כמה וכמה פרטי דינים.

- החובה לעשות מעקה לגג – וטעם הדבר:
דברים (פרק כ"ב פסוק ח'), וברש"י שם.
ספר החינוך (מצוה תקמ"ו), מתחילה – עד "מדיני המצוה".
- כלול בדין מעקה – כל דבר העלול להזיק, שחייב לסלקו:
ב"ק (טו:) "דתניא..." [3 שורות לפני המשנה] – עד המשנה.
שו"ע (חו"מ סימן תכ"ז סעיף א', וסעיף ח').
קיצור שו"ע (סי' ק"צ).
שערי תורת הבית (לרב טשזנר – ח"א סי' יז פרק ב' אותיות ד-ט).
- האיסור לגדל כלב רע:
ב"ק (פג.), "לא יגדל..." [16 שורות מלמעלה] – עד "נד ולד", וברש"י שם.
שו"ע (חו"מ סימן ת"ט סעיף ג'), וסמ"ע שם.
ים של שלמה (ב"ק פרק שביעי סוף אות מ"ה) "ואף דמתניתין...".
שבט הלוי (חלק ו' סי' רמ"א).

מקורות

להיכנס לסכנה – כדי להציל אחרים

לאחר הפיגוע הנורא שהיה בצומת רמות, התפרסם כי יהודי שהיה באזור עם נשק, הרג המחבלים ומנע בכך את המשך שפיכות הדמים. – ויש לשאול האם עשה נכון בזה שלא נמלט על נפשו. עוד התפרסם בעל מונית שנקלע למקום עם רכבו, ובמקום לנוס על נפשו, עזר לנוסעת המבוגרת שברכבו לצאת ולברוח, וממש הסתכן בכך. – ויש לשאול מה ההלכה בכזה מקרה.

- החובה להציל את חברו מסכנה:
ויקרא (פרק י"ט פסוק ט"ז), וברש"י שם.
סנהדרין (עג.) "מניין לרואה..." [9 שורות מלמעלה] – עד "דם רעך".
ספר החינוך (מצוה רל"ז).
- האם מותר להכניס עצמו לסכנה – כדי להציל חברו
ירושלמי תרומות (מז. – ובמהדורת עוז והדר פד:פ-ה), "ר' איסי..." [2 שורות מלמטה] – עד "דאזלון כולהו".
ירושלמי (שם, בעוז והדר פד:) "תני סיעות..." [4 שורות מלמעלה] – עד "עולא".
תענית (יח:) "מאי טוריינוס" [20 שורות מלמעלה] – עד "בגיזרין", **ורש"י שם**
- החובה להציל חברו – ומה הדין כשמסתכן בשביל כך:
טור (סימן תכ"ו), **ובית יוסף** (שם) "וכתבו הגהות מיימונית..."
שו"ע (ח"מ סימן תכ"ו), **וסמ"ע** (שם אות ב').
פתחי תשובה (על שו"ע יו"ד סי' רנ"ב אות א').
- להסתכן ולהילחם עם מחבלים – כדי להציל רבים ממיתה:
שו"ת מנחת אשר (חלק ג' סימן קכ"ב).